

Zicht op samenleven

ROB PARDIJS

Rapport Zicht op Schuytgraaf

Stichting Wijkinzicht

Door: *Rob Pardijs*

Studie: *Ruimtelijke ordening en planologie*
Saxion Hogeschool Deventer

Begeleider Saxion: *Fransje Droesen*

Opdrachtgever: *Stichting Wijkinzicht*
Tineke Otter

Datum: *9-7-16*

Het laatste jaar van de studie ruimtelijke ordening en planologie stond in het teken van afstuderen. Voor u ligt rapport van het onderzoek "Zicht op samenleven." De opdracht is voor de Stichting Wijkinzicht uitgevoerd.

Samenvatting

Wonen in een omgeving die tegemoetkomt aan de eisen en wensen die bewoners eraan stellen, waar het goed leefbaar is, wordt door vrijwel iedereen belangrijk gevonden. De stichting Wijkinzicht is in 2014 gestart. Middels haar visie willen zij ook invloed hebben op de leefbaarheid in wijken. Een leefbare wijk moet voorzien in de basisbehoeften van bewoners. Onder de basisbehoeften verstaat Wijkinzicht: gezondheid, veiligheid, wonen, werken, leren en vrije tijd. Tijdens projecten om de basisbehoeften voor bewoners “goed” in te vullen betreft de stichting kinderen in haar projecten. Tevens vindt Wijkinzicht het belangrijk om projecten in te vullen zodat deze passen bij de drijfveren van bewoners. Dit noemt men de “cultuur van de wijk”.

Om te zien of de basisbehoeften goed zijn ingevuld en de leefbaarheid verbeterd wordt er in de wijk Schuytgraaf gekeken of dit het geval is en wat een geschikte manier is die aansluit bij de visie van Wijkinzicht. Uit onderzoek blijkt dat een basis van objectieve en subjectieve gegevens een goede basis bieden om iets te zeggen over de leefbaarheid. Objectieve indicatoren worden ontsloten bij bestaande bronnen. Subjectieve gegevens worden rechtstreeks verkregen van bewoners, kinderen gaan hun ouders, broers, zussen, opa en oma enz. enquêteren.

De ontwikkelde monitor biedt Wijkinzicht de mogelijkheid om iets te zeggen over de leefbaarheid. Daarnaast kunnen projecten worden geselecteerd en kan er sturing worden gegeven tijdens projecten. Het is een monitoring waarmee de dialoog met bewoners kan worden gestart.

Voorwoord

Voor u ligt mijn onderzoek naar de ontwikkeling van een monitoringsysteem voor Wijkinzicht. Ik hoop dat het door mij ontwikkelde systeem een bijdrage kan leveren aan de effectmeting van de leerbaarheidsprojecten van Wijkinzicht. En in de toekomst kan helpen bij het selecteren van succesvolle nieuwe projecten.

Vanaf eind september 2015 heb ik gewerkt aan het onderzoek, waarbij ik vanaf de eerste dag gastvrij werd ontvangen door mijn opdrachtgeefster Tineke Otter. Graag wil ik haar, en haar familie (Paul en Yara van Ingen), dan ook hartelijk danken voor de gastvrijheid. Ik wil Tineke tevens bedanken voor haar inspanningen om mee te denken tijdens het onderzoek. Ook gaat mijn dank uit naar de leden van Wijkinzicht voor hun bijdrage tijdens het onderzoek en de feedback tijdens het proces. In het bijzonder de hulp van Willem van Santen tijdens het afronden van mijn rapport en de gastvrijheid bij Peak and Valley.

Ten slotte gaat mijn dank uit naar Fransje Drogen. De feedback en begeleiding hebben er toe geleid dat het onderzoek in goede banen werd geleid. Het waren waardevolle en interessante discussies en gesprekken rondom het project.

Rob Pardijs

Inhoud

1.	Inleiding	6
1.1	Doelstelling	7
1.2	Probleemstelling	7
1.3	Onderzoeksvragen	8
1.4	Definitie	8
1.5	Leeswijzer	8
2.	Metten van leefbaarheid	9
2.1	Visie Wijkinzicht	9
2.1.1	Conclusie	11
2.2	Wijkaanpak	11
2.2.1	Conclusie	12
2.3	Leefbaarheid	13
2.3.1	Metten van leefbaarheid	14
2.3.2	Relatie objectief subjectief	14
2.3.3	Invloeden op de basisbehoeften	16
2.3.4	Causale verbanden	17
2.3.5	Conclusie theoretisch kader	18
3.	Onderzoeksmethodiek	19
3.1	Data verzamelen	19
3.2	Onderzoek model	22
4.	Operationaliseren indicatoren leefbaarheid volgens de methode Wijkinzicht	23
4.1	Opzet monitoring	23
4.2	Operationalisering indicatoren	24
4.3	Cultuur van de wijk	25
4.4	Data objectieve gegevens	26
4.5	Data subjectieve gegevens	27
4.6	Conclusie monitoring Schuytgraaf	30
5.	Leefbaarheid meters	32
5.1	Leefbaarometer 2.0	32
5.2	Wijkprofiel Rotterdam	33
5.3	Conclusie leefbaarheid meters	35
6.	Gaanderen	36
7.	Conclusie en aanbevelingen	39
	Bibliografie	44
	Bijlagen	45

1. Inleiding

Wonen in een omgeving die tegemoetkomt aan de eisen en wensen die bewoners eraan stellen, waar het goed leefbaar is, wordt door vrijwel iedereen belangrijk gevonden. Het leefbaar houden en maken van buurten en wijken verdient dan ook continue aandacht. De rol van bewoners is hierin van belang, zij zijn immers de gebruikers. Of mensen elkaar kennen, contacten onderhouden in de buurt, medebuurtbewoners helpen als dat nodig is of in actie komen als er problemen zijn, zal naar verwachting mede uitmaken hoe bewoners de leefbaarheid ervaren én hoe de leefbaarheid zich ontwikkelt (Leidemeijer, 2012). Iedereen wil een leefomgeving waar de leefbaarheid naar eigen maatstaven goed is. Hoe dit gerealiseerd kan worden verschilt per wijk/gemeente/provincie en organisatie die hier verandering in aan wil brengen.

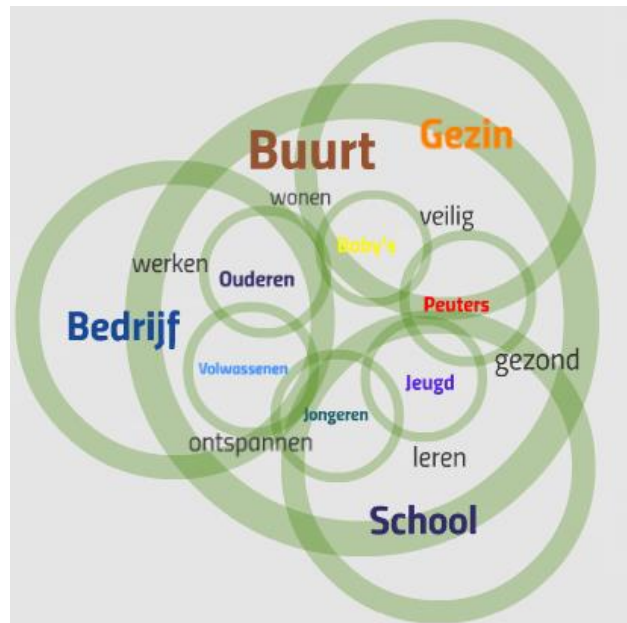
De stichting Wijkinzicht is in 2014 gestart. Middels haar visie willen zij ook invloed hebben op de leefbaarheid in wijken. Wijkinzicht benadert de leefbaarheid vanuit de samenhang van verschillende expertises: de holistische visie. Een leefbare wijk moet voorzien in de basisbehoeften van bewoners (zie figuur 1). Onder de basisbehoeften verstaat Wijkinzicht: gezondheid, veiligheid, wonen, werken, leren en vrije tijd. Tijdens projecten om de basisbehoeften voor bewoners “goed” in te vullen betreft de stichting kinderen in haar projecten. Het doel hierbij is het verbeteren van de leefomgeving, de methode is het activeren van kinderen. Per project kan de inzet van kinderen verschillen. Tenslotte vindt Wijkinzicht het belangrijk om projecten in te vullen zodat deze passen bij de drijfveren van bewoners. Dit noemt men de “cultuur van de wijk”.

De stichting Wijkinzicht is momenteel binnen Gelderland actief. Wijkinzicht bestaat uit een dagelijks bestuur van drie personen. Dit zijn:

- Tineke Otter
- Willem van Santen
- Vanessa Holtekuile

Daarnaast bestaat de stichting uit een netwerk van experts op hun vakgebied. Deze bezetting verschilt per project. De experts kunnen

ingeschakeld worden wanneer nodig. Tijdens projecten is het de doelstelling om de basisbehoeften van bewoners in te vullen. De basisbehoeften zijn goed ingevuld wanneer een wijk voldoet aan de wensen en eisen van haar bewoners; een leefbare wijk. De kracht en werking van de visie van Wijkinzicht biedt perspectief. De leefbare wijk bestaat uit een goede invulling van de basisbehoeften, maar wat is nu een goede invulling van de basisbehoeften? Om te zien of de basisbehoeften goed zijn ingevuld en de leefbaarheid verbeterd wordt er in de wijk Schuytgraaf gekeken of dit het geval is en wat een geschikte manier is die aansluit bij de visie van Wijkinzicht.

Figuur 1: de leefomgeving

Schuytgraaf is een nieuwe Vinex-wijk van Arnhem. In en om de wijk bevindt zich veel groen en water, met alle ruimte voor activiteiten en ontspanning. Scholen, gezondheidszorg, winkels en sportverenigingen maken van Schuytgraaf een complete wijk. In het centrum bij NS-station Arnhem-

Figuur 2: Schuytgraaf

zuid komt een gevarieerd aanbod aan winkels (Gemeente Arnhem, 2015). Schuytgraaf is een wijk waar relatief veel jonge gezinnen opgroeien. Daarnaast is de wijk ook nog volop in ontwikkeling. Zo is de bouw van het gezondheidscentrum bijna klaar, is men begonnen met de bouw van een winkelcentrum (klaar medio 2017) en wordt er gestart met de bouw van een internationale school. Tenslotte worden in de wijk nieuwe flatgebouwen gerealiseerd, deze bestaan voornamelijk uit goedkopere kleine woningen. Aan de oostkant ligt de spoorlijn Arnhem-Nijmegen. Station Arnhem-Zuid ligt in de wijk waardoor zowel Nijmegen als Arnhem snel te bereiken zijn. Aan de noordkant stroomt de Rijn. Ten westen en zuiden van Schuytgraaf ligt de landelijke omgeving van de Betuwe met plaatsen als Elst en Driel

Schuytgraaf is een combinatie van het stedelijke Arnhem met de landelijke Betuwe. In en om Schuytgraaf bevindt zich veel groen en water, met alle ruimte voor activiteiten en ontspanning. De buurten van Schuytgraaf liggen als dorpjes in het groen. Bestaande sloten, paden en (groepen) bomen vormen een natuurlijke grens tussen de buurten. De wijk heeft een open karakter, met graslanden, singels en sloten én doorkijkjes naar het omringende landschap.

Wijkinzicht is op zoek naar een systeem dat de (hierboven genoemde) basisbehoeften vastlegt. Een monitoring van de basisbehoeften waarmee zij kan zien of leefbaarheidsprojecten effecten hebben op een wijk op de middellange termijn. Tevens is de vraag of een monitoring van de basisbehoeften als selectiecriterium kan worden gebruikt bij de keuze voor nieuwe projecten of het continueren dan wel stopzetten van lopende projecten. Het monitoringssysteem dient dus tweeledig te zijn, als selectie voor nieuwe projecten en het evalueren van het nut van de activiteiten van Wijkinzicht. Het uitvoeren van een monitoring kan op basis van gegevens over een wijk. Wijkinzicht is op zoek naar een methode die gegevens van de wijk in kaart brengt en die aansluit bij de visie van Wijkinzicht.

1.1 Doelstelling

Het ontwikkelen van een monitoringsysteem om de leefbaarheid van de wijk inzichtelijk te maken op basis van de visie van Wijkinzicht, waarmee zij kan zien of leefbaarheidsprojecten in een wijk effect hebben gehad op de middellange termijn en die tevens als selectiemechanisme voor nieuwe projecten of het continueren dan wel stopzetten van lopende projecten gebruikt kan worden.

1.2 Probleemstelling

Welk monitoringssysteem past bij de visie van Wijkinzicht, waarmee zij richting kunnen geven aan projecten en effecten van de projecten op de middellange termijn kunnen worden aangetoond?

1.3 Onderzoeksvragen

1. Wat houdt de visie van Wijkinzicht in en hoe is die te vertalen naar indicatoren voor een monitoringssysteem?
2. Hoe kun je de indicatoren operationaliseren zodat ze toepasbaar zijn voor een monitoringssysteem?
3. Welke data levert de toepassing van het monitoringssysteem op in Schuytgraaf?
4. Geven de data van het monitoringssysteem een compleet beeld over de wijk Schuytgraaf op basis van de visie van Wijkinzicht en theorie van veelgebruikte leefbaarheidsmeters?
 - a. Wat ontbreekt er bij de monitor in Schuytgraaf?
 - b. Wat kan er geleerd worden van andere leefbaarheidsmeters?
5. Hoe moet een toekomstige monitoring in Gaanderen worden vormgegeven?
6. Is het (in vraag 1 tot en met 5) ontwikkelde monitoringssysteem geschikt als sturings- en/of evaluatiemiddel voor de projecten van de stichting Wijkinzicht?
 - a. Kunnen projecten geselecteerd worden op basis van de data uit de monitor?
 - b. Kunnen de data uit de monitoring gebruikt worden om op de middellange termijn effecten aan te tonen?

1.4 Definitie

Monitoring

Met het begrip monitoring wordt in dit onderzoek bedoeld: meetsysteem voor de leefbaarheid in een wijk gebaseerd op de holistische visie van Wijkinzicht. Hierbij gaat het om het in kaart brengen van objectieve gegevens (feitelijke gegevens) en subjectieve gegevens (ervaring gegevens). Kinderen zullen conform de visie van Wijkinzicht een bijdrage leveren aan het opleveren van subjectieve gegevens. Objectieve gegevens worden ontsloten bij bestaande informatiebronnen.

Leefbaarheid

Met het begrip leefbaarheid wordt in dit onderzoek bedoeld: hoe goed zijn de basisbehoeften ingevuld. Een leefbare wijk voorziet in de basisbehoeften van bewoners. De basisbehoeften zijn: gezondheid, wonen, werken, leren, vrije tijd en veiligheid.

Effecten

Met het begrip effecten wordt in dit onderzoek bedoeld: positieve of negatieve veranderingen in de beoordeling van de basisbehoeften gezondheid, wonen, werken, leren, vrije tijd en veiligheid.

Middellange termijn

Met het begrip middellange termijn wordt in dit onderzoek bedoeld: een tijdspad van 5 jaar.

1.5 Leeswijzer

In de inleiding wordt de aanleiding voor het onderzoek beschreven, hier is de doelstelling en probleemstelling uit voortgevloeid. Hoofdstuk twee is het theoretische kader. Hierin wordt het onderzoek ingekaderd door relevante literatuur. In hoofdstuk drie vindt u de onderzoeksmethodiek, hier staat beschreven hoe het onderzoek vorm heeft gekregen en op welke wijze een antwoord is verkregen op de onderzoeksvragen. Hierna worden de bevindingen van het onderzoek uiteengezet. Hierin worden de objectieve (feitelijke cijfers) en subjectieve (belevingswaarde van bewoners) gegevens van Schuytgraaf gepresenteerd. Deze zijn teruggekoppeld met Wijkinzicht en worden getoetst aan andere leefbaarheidsmeters. Tenslotte wordt er gekeken of de monitoring voldoende informatie geeft om als sturingsmechanisme en beoordelaar van de visie van Wijkinzicht te dienen. Dit wordt opgenomen in de conclusies en aanbevelingen.

2. Meten van leefbaarheid

Alle randvoorwaarden die nodig zijn voor het vormen voor de monitor voor Wijkinzicht worden hieronder beschreven. Allereerst wordt de visie van Wijkinzicht uitgewerkt. Daarna wordt het belang van het denken vanuit bewoners verder toegelicht en hoe dit bijdraagt aan de leefbaarheid. Tenslotte wordt het begrip leefbaarheid en het meten hiervan uitgelegd.

2.1 Visie Wijkinzicht

De stichting Wijkinzicht heeft een concept ontwikkeld om de leefbaarheid te verbeteren. Deze visie is in de inleiding al uitvoerig beschreven. Kortgezegd is de strekking van de visie: het verbeteren van de leefbaarheid. Het is een holistische aanpak van de totale leefomgeving. Hierbij is het van belang dat kinderen worden betrokken bij projecten (Wijkinzicht, 2013).

Het streven naar leefbaarheid kan op verschillende niveaus plaatsvinden (Dorst, 2005). De basisbehoeften die Wijkinzicht hanteert, zijn op de behoeftehiërarchie van Maslow gebaseerd. De basisbehoeften die Wijkinzicht hanteert zijn:

- Gezondheid
- Leren
- Ontspannen
- Veiligheid
- Werken
- Wonen

Het eerste niveau heeft betrekking op overleven, deze behoeften zijn fysiologisch van aard. Het tweede niveau heeft te maken met in leven blijven oftewel het bestrijden van

Figuur 3: Piramide van Maslow

onveiligheid. Op het hoogste niveau worden de sociale en ego gerelateerde behoeften en zelfontplooiing belangrijk, er kan dan levenskwaliteit worden toegevoegd. Voor de verschillende niveaus geldt dat het onderliggende niveau moet zijn gewaarborgd wil men overgaan op een hoger niveau (Dorst, 2005). Het is van belang om te achterhalen of de basisbehoeften goed zijn ingevuld, zodat er ook gezien kan worden in welk niveau van de piramide van Maslow de wijk zich bevindt. Het geeft daarnaast nog aan waar behoefte aan is. De basisbehoeften doorlopen de eerste twee niveaus de cultuur van de wijk hoort bij niveau 3.

Om te achterhalen hoe de leefbaarheid in een wijk is wordt er gekeken of een basisbehoefte goed is ingevuld. De basisbehoeften die Wijkinzicht hiervoor hanteert zijn in samenspraak met Wijkinzicht uitgewerkt in indicatoren. Deze gegevens zijn van belang om zicht te krijgen op de wijk. De tabel (1) hieronder geeft per basisbehoefte weer wat Wijkinzicht belangrijke indicatoren vindt om te zien of een basisbehoefte is ingevuld. Waar mogelijk moeten deze gegevens rechtstreeks verkregen worden van de bewoners van een wijk. Zij staan immers met de voeten in de wijk. Als een kind in gesprek gaat met zijn ouders, opa's oma's broertjes, burens etc. krijg je het achterste van de tong te zien, leuke dialogen en zuiveren antwoorden (Wijkinzicht, 2013). Kinderen krijgen een rol bij het ontsluiten van gegevens.

Basisbehoefte	Indicator
Wonen	Demografie
	Huur/koopwoning
	Bouwjaar
	Woonomgeving
	- Straten - Gebouwen

	- Energie
	- Groen
	- Speeltuinen
	Activiteiten
	Conflicten in de wijk
Gezondheid	Contact tussen bewoners
	Participatie
	Gezondheidsvoorziening
	Ontwikkeling baby
	Eet- en leefgedrag
Veiligheid	Verslaving
	Meldingen
	Aangiften
	Veiligheidsgevoel overdag/'s avond
	Last van criminaliteit
Vrije tijd (ontspannen)	Verkeer/parkeeroverlast
	Cultuur
	Kunst
Werken	Sport
	Werkloosheid
	Inkomen
Leren	Ondernemen in de wijk
	Kinderopvang
	Scholen
	Opleidingsniveau

Tabel 1

Bovenstaande tabel bestaat uit zowel objectieve als subjectieve indicatoren. De indeling per basisbehoefte is tot stand gekomen in samenspraak met Wijkinzicht. Er is geïnventariseerd onder de leden van Wijkinzicht wat belangrijke indicatoren zijn per basisbehoefte. Dit heeft geleid tot bovenstaande tabel. Het is een eerste input voor het verzamelen van gegevens over een wijk.

Naast de basisbehoeften vindt Wijkinzicht het belangrijk om te weten wat bewoners drijft en bezielt. Dit noemt Wijkinzicht “de cultuur van de wijk”. Het gaat hierbij om: sociale verhoudingen binnen een wijk, de mate waarin bewoners contact met elkaar hebben, bewoners iets voor elkaar over hebben en of men bereid is iets te betekenen voor een wijk. Het belang van sociaal kapitaal is bepalend voor goed bestuur en kracht van regio's (Putnam, 1995). Met sociaal kapitaal doelde Putnam op een sterk verenigingsleven, onderling vertrouwen tussen burgers en vertrouwen van burgers in de overheid en andere instituties. De basis voor het denken over sociaal kapitaal is de vraag hoe actief burgers zijn in het leggen van meer dan incidentele verbindingen met anderen. Dit komt bij de cultuur van de wijk van Wijkinzicht ook sterk naar voren. Belangrijk hierbij is, ontmoetingen, nabijheid, zorg voor elkaar, dialoog en gezamenlijke actie.

Bij de visie van Wijkinzicht draait het zowel om fysieke- en beleavings aspecten bij de ontwikkeling van wijken bijvoorbeeld door een project. Projecten kunnen ingezet worden op fysieke ingrepen om de basisbehoeften te verbeteren. Ook is het mogelijk om de beleavingswaarde van de wijk te verbeteren. De te ontwikkelen monitor lijkt een geschikt middel om projecten te selecteren. Daarnaast kan de monitor ook sturing geven tijdens lopende projecten.

2.1.1 Conclusie

Onder leefbaarheid verstaat Wijkinzicht de basisbehoeften. Projecten dienen deze basisbehoeften te verbeteren. Bij de visie van Wijkinzicht draait het zowel om fysieke- en beleavingsaspecten bij de ontwikkeling van wijken.

Om te zien of de basisbehoeften middels projecten verbeteren of om te zien welke basisbehoefte verbetering behoeft is de tabel met indicatoren van belang. Tevens is het sociale kapitaal in een wijk van belang voor Wijkinzicht: "de cultuur van de wijk". Deze aspecten zullen worden gemeten. Kinderen zullen ouders, opa's oma's broertjes, burens etc. enquêteren om gegevens te ontsluiten.

2.2 Wijkaanpak

De oorsprong van Wijkgericht werken gaat terug tot de jaren 70. Vanaf die periode werd in een aantal gemeenten op deze manier gewerkt. Het rijksbeleid heeft door de jaren heen steeds nieuwe impulsen gegeven aan wijkgerichte aanpak. Maatschappelijke vraagstukken rondom leefbaarheid vormen hierbij een rode draad, in elke periode is de problematiek en urgentie anders.

Net na de Tweede Wereldoorlog is het beleid in steden vooral gericht op sanering, krotopruiming en reconstructie. Overal worden 'krotten' in oude wijken gesloopt om plaats te maken voor veelal economische functies (reconstructie), zoals grootschalige kantoorpanden, moderne winkelboulevards, verkeersdoorbraken en parkeergarages. Belangrijk motief is de drang om de binnensteden tot een economisch centrum te ontwikkelen. In de stadsvernieuwing vanaf eind jaren zestig komt de woningvoorraad voorop te staan. Kleinschaligheid, wonen en een zo gering mogelijke verstoring van de bestaande sociale en stedenbouwkundige structuur krijgen weer prioriteit boven de economische functie en bereikbaarheid van de stad. Het beleid verschuift zo van sloop en reconstructie naar het 'Bouwen voor de buurt'. De fysieke aanpak plaatst men daarbij in een sociale context. Met de renovatie en nieuwbouw wordt aangesloten op de aanwezige bebouwing, sociale structuren en zittende bewoners (Platform31, 2013).

Begin jaren tachtig groeit in Nederland de kritiek op de stadsvernieuwing. De kritiek is voornamelijk gericht op het te fysieke karakter van het stadsvernieuwingsbeleid. De technische kwaliteitsachterstanden in de voor- en naoorlogse woningvoorraad worden wel weggewerkt, maar niet de sociaaleconomische problemen. Problemen zoals werkloosheid, schoolverzuim, vandalisme, criminaliteit en spanningen tussen groepen blijven bestaan.

In 1994 ontstaat het grotestedenbeleid. Dit is onderverdeeld in een fysieke, sociale en economische pijler waarbij de verbinding tussen en de onderlinge versterking van deze pijlers weer centraal stond. Met name in de laatste GSB-periode wordt de wijkgerichte aanpak steeds dominanter. Wanneer in 1997 de Nota Stedelijke Vernieuwing verschijnt, verschuift de nadruk in de aanpak van achterstandswijken naar differentiatie van de woningvoorraad en bevolking. Doelstelling is om door middel van sloop en nieuwbouw verpaupering en ruimtelijke segregatie tegen te gaan en te komen tot gemengde wijken. De geografische aandacht verplaatst zich van de binnenstad wijken naar de vroeg-naoorlogse woonwijken met voornamelijk galerijflats en portiekwoningen. Het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) maakte onderdeel uit van het Grote Stedenbeleid. Het ISV was gericht op het verbeteren van de fysieke (en sociale) leefomgeving en het binden van de midden- en hogere inkomens aan de stad.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) bracht in 2005 het rapport Vertrouwen in de Buurt uit. In dit rapport constateert de WRR dat de sociale cohesie afbrokkelt en dat dat nadelige gevolgen heeft zoals anonimiteit, vervreemding, onveiligheid, criminaliteit en afnemend welzijn. In 2006 wordt 'Sociale herovering' geformuleerd als doel van het programma Nieuwe coalities voor de wijk dat door de ministers Kamp, Pechtold en Nicolaï voor dertien wijken is opgestart. Met als kenmerk: met en voor de bewoners, maar de gemeente heeft de regie!"

Ongeveer tegelijkertijd verscheen het advies Stad en stijging; sociale stijging als leidraad voor stedelijke vernieuwing van de VROM-raad. Met dit advies haakt de raad aan bij de opgave rondom het verbinden van de sociale en fysieke pijler en maakt duidelijk dat fysieke investeringen en maatregelen op het gebied van sociale samenhang en leefbaarheid niet voldoende zijn. Een werkelijk effectieve stedelijke herstructurering vereist naar het oordeel van de raad ook een structurele verbetering van de individuele levenskansen van stadsbewoners. Stedelijke vernieuwing moet bijdragen aan sociale stijging, waardoor stadsbewoners kunnen stijgen op de sociale ladder.

In maart 2007 selecteert minister Vogelaar veertig wijken in achttien gemeenten die met voorrang aangepakt zullen worden. Kort daarna publiceert zij het Actieplan Krachtwijken, dat erop is gericht in een periode van acht tot tien jaar van probleemwijken weer vitale, woon- werk- en leefomgevingen te maken. De minister noemt het stimuleren van leefbaarheid in steden, dorpen en krimpregio's als speerpunt; net als het benutten van de eigen kracht van bewoners. De (financiële) verantwoordelijkheid voor de leefbaarheid in steden en dorpen ligt bij lokale partijen.

De rol van het Rijk om gebieden met maatschappelijke problemen te verbeteren is door de jaren heen veranderd. Van directe beleid sturing, naar financieel aanjagen, naar ondersteuning door kennis en kunde. Duidelijk is dat de nadruk de komende jaren komt te liggen bij samenwerkende lokale coalities. Het Rijk heeft een belangrijke impuls gegeven aan deze samenwerking op wijkniveau, met name tussen gemeente, woningcorporaties en bewoners. Ook private partijen nemen een rol, zoals zorgverzekeraars en goede doelen organisaties.

Wetten voor een succesvolle wijkaanpak die aansluiten bij de visie van Wijkinzicht:

- Schoon, heel, veilig betrouwbare professionals (instanties) zijn een basisvoorwaarde
- Zet bewoners centraal. Investeer in zelfredzaamheid en combineer dat met wederkerigheid
- Gezondheid levert op veel meer terreinen dan alleen gezondheid winst op.
- Kunst en cultuur in de wijk dragen bij aan nieuwe verbindingen tussen mensen en zijn daarmee belangrijke waarde makers
- Blijf aandacht houden voor leefbare wijken. Kleinschalige ingrepen werken preventief
- Gebruik effectieve interventies
- De gemeentelijke organisatie moet zich (in)richten naar de leefwereld van de samenleving.

Voor de toekomstige wijkenaanpak zijn de volgende opgaven die aansluiten bij de visie van Wijkinzicht van belang:

- De kansen van de wijk nadrukkelijk betrekken in het plan van aanpak
- Tijdig signaleren van gebieden die (gaan) afglijden
- Daadwerkelijk invulling geven aan ondernemend maatschappelijk initiatief
- Investeer in zelfredzaamheid van burgers en combineer dat met wederkerigheid
- Voorkómen van multi-probleemgezinnen door middel van vroeg signalering, preventie en intensieve op maat gemaakte ondersteuning
- Voor een gezonde wijkaanpak is een stevige alliantie nodig met ook een belangrijke rol voor zorgverzekeraars (Platform31, 2013)

2.2.1 Conclusie

Het belang van de sociale kracht van een wijk neemt in de loop der jaren steeds meer toe. Ook trekt de gemeente zich steeds verder terug en neemt de rol van de burger toe. Voor Wijkinzicht is het ook van belang dat een sociaal krachtige wijk ontstaat en een wijk waar bewoners iets voor willen betekenen. De verantwoordelijkheid van leefbaarheid komt steeds meer bij lokale partijen te liggen, deze wil Wijkinzicht dan ook activeren in een wijk.

Gezondheid, kunst en cultuur leveren allemaal bij aan een goede leefbaarheid. Het is dan ook goed om hierover gegevens in kaart te brengen bij de monitoring. Voor het gebruik van effectieve interventies kan de signalerende functie van de monitoring worden gebruikt, hieruit kunnen mogelijke problemen snel worden gesignaleerd.

Voor de toekomst van de wijkenaanpak sluiten de eerdergenoemde aspecten aan bij de visie van Wijkinzicht. Voor het tijdig signaleren van gebieden die afglijden, kan de monitor worden gebruikt.

2.3 Leefbaarheid

Om iets te zeggen over de kwaliteit van een wijk wordt er vaak gekeken naar de staat van de leefbaarheid. Leefbaarheid is een begrip dat veel mensen bezighoudt. De Rijksoverheid, gemeenten, woningcorporaties, lokale organisaties en bewoners werkten samen om de leefbaarheid in wijken te verbeteren. Bijvoorbeeld door woningen te renoveren, parken aan te leggen of de veiligheid te vergroten. Het verbeteren van leefbaarheid en het investeren in wijken is iets dat zich al jaren afspeelt. Per tijdsperiode verschuift de focus van deze verbeteringen. Zo verschillen de ingrepen in de leefbaarheid van grootschalige nieuwbouwlocaties door de overheid naar kleinschalige ingrepen in de wijk waarbij burgers een leidende rol hebben (Rijksoverheid, 2007).

Leefbaarheid is geen vast gegeven, maar een verzamelbegrip. De interpretatie ervan kan van persoon tot persoon en van plek tot plek verschillen. Wat voor de één leefbaar is, is dat voor de ander niet en andersom. Mensen beleven en waarderen plekken immers zeer verschillend. Wat men precies onder leefbaar verstaat hangt in sterke mate af van de normen en waarden waarmee iemand een buurt of plek beoordeelt (Liedelmeijer, 2003). De ingrepen in de leefbaarheid verschilt dan ook van wijk tot wijk, immers leefbaarheid is voor niemand hetzelfde.

Aan de basis van het denkraam rondom leefbaarheid ligt de overweging dat leefbaarheid een maatstaf vormt met behulp waarvan de kwaliteit van de menselijke leefomgeving binnen een bepaalde territoriale eenheid kan worden gemeten. Oftewel voldoet de leefbaarheid aan de veronderstelde eisen voor een “goede” leefbaarheid. Aspecten die een rol van betekenis spelen in de leefomgeving zijn (Hidding, 2006):

Sociaal-culturele aspecten	Mogelijkheden die de omgeving betrokkenen biedt om vorm te geven aan een door hen gewenste leefstijl
Sociaaleconomische aspecten	Mogelijkheden die de omgeving betrokken biedt om een passend bestaan op te bouwen
Politiek-bestuurlijke aspecten	Mogelijkheden die de omgeving betrokken biedt om vorm te geven aan het eigen burgerschap
Ruimtelijke aspecten	Mogelijkheden die de omgeving betrokken biedt voor diverse vormen van ruimtegebruik

Tabel 2: (Hidding, 2006)

2.3.1 Meten van leefbaarheid

Een andere theorie rondom leefbaarheid komt van Veenhoven (2000). Hierin stelt hij dat leefbaarheid de mate is waarin een omgeving aansluit op het adaptief repertoire van een wezen. Die betekenis is het meest gangbaar in de biologie. Dit wordt ook wel **de kennelijke leefbaarheid** genoemd. De kennelijke leefbaarheid kan slechts achteraf gemeten worden uit het levensresultaat. De kennelijke leefbaarheid van een omgeving blijkt **uit hoe lang en gelukkig** mensen er leven. Hier ligt de nadruk op de goede match tussen mens en omgeving (Veenhoven, 2000). Het is echter moeilijk aan te geven wat die 'goede match' inhoudt. Omdat de kennelijke leefbaarheid alleen gemeten kan worden uit hoe lang en gelukkig mensen er wonen is dit geen hanteerbare theorie voor een monitoring. Het sluit niet aan bij de doelstelling om een monitoring van projecten te hebben en het selectiemechanisme voor projecten te ontwikkelen.

De kennelijke leefbaarheid is niet de enige manier om leefbaarheid te duiden. De drie perspectieven volgens Veenhoven (2000) op leefbaarheid zijn: de gepercipieerde leefbaarheid, de veronderstelde leefbaarheid en de kennelijke leefbaarheid zoals hiervoor beschreven.

De gepercipieerde leefbaarheid: leefbaarheid is de waardering van een bewoners voor zijn of haar leefomgeving. De beleving van bewoners staat hierbij centraal. Een maatregel kan de veiligheid in een wijk positief beïnvloeden (minder inbraken), maar gelijktijdig kan dit niet gepercipieerd worden en daarmee ook niet gewaardeerd worden. Dus de criminaliteit vermindert echter de bewoner ervaart dit niet als dusdanig dus de waardering van de bewoner voor de leefomgeving blijft hetzelfde. Het gaat hierbij om de beleving van bewoners t.a.v. de wijk, de feitelijke situatie hoeft niet overeen te komen met het gevoel van bewoners.

De veronderstelde leefbaarheid: de mate waarin de omgeving voldoet aan de veronderstelde voorwaarden voor kennelijke leefbaarheid. Hier staan de indicatoren centraal die beschrijven of verklaren waarom een omgeving leefbaar is (Veenhoven, 2000). Hierbij staat de maatstaf centraal. Bijvoorbeeld het aantal voorzieningen in een wijk voldoet niet aan de vastgestelde norm, hierbij wordt verondersteld dat de leefbaarheid niet goed is.

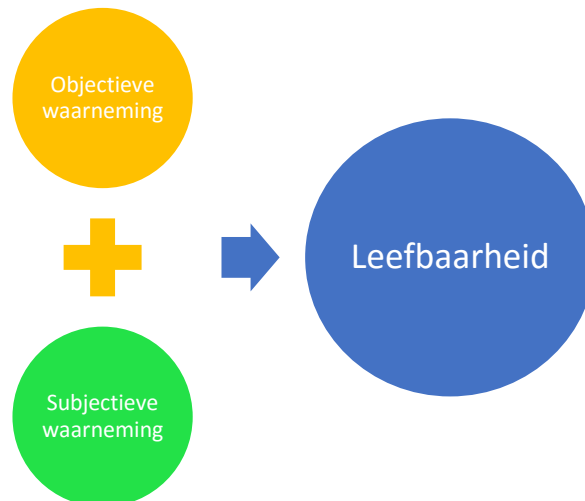
De omgevingskenmerken die voor de veronderstelde leefbaarheid van invloed kunnen zijn, kunnen het beste in combinatie met de waardering (gepercipieerde leefbaarheid) van de bewoners beschouwd worden. Deze gepercipieerde leefbaarheid wordt beïnvloed door de omgeving en door persoonskenmerken en daardoor subjectief en context afhankelijk (Dorst, 2005). Wanneer er alleen naar de veronderstelde leefbaarheid wordt gekeken wordt er volgens Veenhoven (2000) voorbijgegaan aan de natuurlijke behoefte aan uitdagingen die de mens heeft. Alleen naar de veronderstelde leefbaarheid, dus het kijken naar objectieve maatstaven, voldoet niet binnen de visie van Wijkinzicht. De veronderstelde leefbaarheid en gepercipieerde leefbaarheid samen bieden Wijkinzicht echter een goede basis om inzicht te krijgen in de mate van leefbaarheid in een wijk.

2.3.2 Relatie objectief subjectief

De veronderstelde leefbaarheid is op te delen in verschillende deelonderwerpen die onder andere gemeten kunnen worden met behulp van bestaand onderzoeksmateriaal en gemeentelijke cijfers. Door bewoners naar hun mening te vragen (de gepercipieerde leefbaarheid); (subjectieve gegevens) wordt de waardering voor de leefomgeving bevraagd. Hierbij zijn voor Wijkinzicht zowel subjectieve als objectieve gegevens nodig op basis van de eerder benoemde basisbehoeften. Deze gegevens leiden tot een stroom aan data over de basisbehoeften die in de toekomst gemonitord kunnen worden waardoor mogelijk veranderingen in de wijk inzichtelijk worden.

Om te kunnen meten of ingrepen invloed hebben gehad op de leefbaarheid worden zowel objectieve als subjectieve kenmerken gemeten. De relatie tussen objectief en subjectief is van belang voor projecten; acties grijpen in op objectieve kenmerken en kunnen daarmee indirect invloed uitoefenen op de beleving van de leefomgeving(subjectief).

Dit kan nog worden versterkt als de keuze voor de objectieve kenmerken waar de acties zich op richten, mede worden ingegeven door de mate waarin die kenmerken bepalen hoe mensen hun leefomgeving waarderen (Liedelmeijer, 2003).

Figuur 4: Waarderen leefomgeving

Leefbaarheid op basis van subjectieve gegevens zou in beginsel rechtstreeks met enquêtes gemeten kunnen worden, waarin mensen wordt gevraagd naar een oordeel over de kwaliteit van hun woonomgeving. De Leefbaarometer stelt echter dat die op het schaalniveau waarop de meeste leefbaarheidsverschillen relevant zijn (ruwweg een straal van 200 meter rond het woonadres), en met de gewenste frequentie van actualisatie (elke twee jaar), zowel financieel als operationeel niet haalbaar zijn (Rigo Research & Atlas voor gemeenten, 2015). Voor Wijkinzicht is dit echter wel haalbaar. Kinderen kunnen deze enquêtes afnemen bij familieleden. Hierdoor blijft de eerder beschreven kind visie van Wijkinzicht gewaarborgd en worden zuivere antwoorden van bewoners verkregen. Daarnaast is het ook mogelijk, voor Wijkinzicht, een monitoring om de twee jaar te houden.

Van de Wardt en de Jong (1997) hebben aangetoond dat de eerdergenoemde gepercipieerde leefbaarheid gemeten kan worden door het stellen van de volgende drie vragen aan bewoners (Van der Wart en de Jong, 1997):

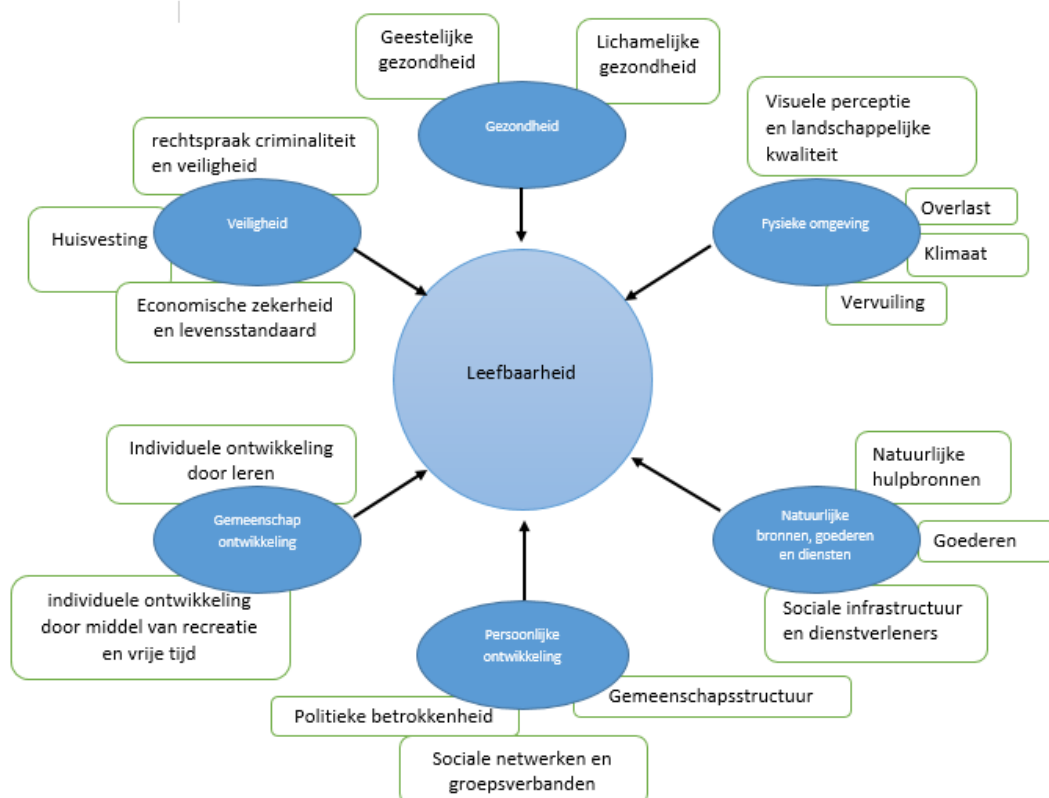
- Ik woon hier naar mijn zin (mee eens, mee oneens)
- Als je in deze buurt woont heb je het goed getroffen (mee eens, mee oneens)
- Hoe tevreden bent u met uw buurt (erg ontevreden, erg tevreden)

2.3.3 Invloeden op de basisbehoeften

De factor tijd heeft invloed op de relatie tussen de feitelijke omgevingscondities en de bewonersoordelen met betrekking tot verschillende aspecten van de leefbaarheid (RIGO research, 2010). Het is mogelijk dat feitelijke verbeteringen pas met vertraging doorwerken in de beleving van de bewoners omdat de burger pas na verloop van tijd, als een verbetering langer standhoudt, voldoende vertrouwen heeft in de bestendigheid van zo'n verbetering.

Ook is het mogelijk dat er in de tijd een verandering optreedt in de norm of het referentiepunt waartegen men de situatie toets. Verschuivingen in het referentiepunt of de norm kunnen door allerlei invloeden ontstaan: door discussies in de media, door verwachtingen die worden gewekt, beleid in de stad, inbraakgolf, gebied van veiligheid of door welvaartsontwikkelingen bijvoorbeeld. In onderstaand schema zijn tal van invloeden op de leefbaarheid weergegeven, zij hebben allemaal een bepaalde invloed op de waardering van leefbaarheid. Wanneer hier wat gebeurd heeft dit invloed op de leefbaarheid.

Bronnen van verstoring moeten worden meegenomen binnen de monitoring van Wijkinzicht. Het is daarom aan te raden om per basisbehoefte de gebeurtenissen die hierop van invloed zijn te benoemen in de monitoring. Het gaat dan om de gebeurtenissen tussen jaar 0 en jaar X (het jaar van de vervolgmeting). Per basisbehoefte zullen de belangrijkste verandering en gebeurtenissen in kaart moeten worden gebracht. Bij aanvang van de meting in Schuytgraaf zal de wijk worden beschreven en worden de belangrijkste ontwikkelingen die nu spelen gepresenteerd.

Figuur 3: invloed op leefbaarheid

2.3.4 Causale verbanden

Analyses van beoordelingen over de leefbaarheid van een wijk kunnen houvast bieden voor monitoring van ingezette projecten. Door beoordelingen en maatstaven te analyseren kunnen mogelijke verbanden worden blootgelegd. Hierbij is het van belang dat criteria operationeel zijn (Hidding, 2006).

Oorzaak en gevolgrelaties zijn tot op heden in de studie van leefbaarheid moeilijk te traceren. Dat wordt onder meer veroorzaakt doordat het onderwerp van studie de combinatie van mens en omgeving is. Mens en omgeving vormen in de realiteit geen statische eenheid maar zijn onderdeel van een zogenaamd interactief proces, waarbij de mens de omgeving beïnvloedt en de omgeving de mens (Rigo research, 2004).

In dit onderzoek wordt door een breed scala aan indicatoren en de veranderingen in tijd mee te nemen geprobeerd causale verbanden aan te tonen in de leefbaarheid. Hierbij moet echter rekening worden gehouden met de complexiteit van zulke verbanden. Het is voor Wijkinzicht belangrijk rekening te houden met het gegeven dat veranderingen in de waardering van de leefbaarheid niet eenvoudig zijn aan te duiden. Door rekening te houden met factoren waarop zij geen invloed hebben en deze in kaart te brengen vergroot je de kans dat veranderingen in de leefbaarheid door projecten van Wijkinzicht zelf, beter worden verklaard.

Wanneer indicatoren betrekking hebben op het begrip leefbaarheid, dat wil zeggen wanneer ze worden gebruikt om leefbaarheid te beschrijven, is causaliteit over het algemeen geen onderwerp. De normatieve benadering schrijft als het ware voor wat goed en slecht is, wat wordt als ideaal beschouwd en wat niet. Dus op basis van objectieve kenmerken (zoals bnp, onderwijsparticipatie, voorzieningenniveau etc.) van een situatie geeft men de mate van leefbaarheid aan. Voor de monitoring van Wijkinzicht betekent dit dat voor de objectieve kenmerken naar een standaard moet worden gezocht.

De quasi-experimentele methode die is gebruikt bij het krachtenwijkenbeleid wordt gebruikt om na te gaan of er een causale relatie bestaat tussen de interventie en het beoogde effect (SCP, 2013). De experimentele methode is erop gericht de mate van het effect van een bepaalde maatregel vast te stellen. Dit gebeurt door de vergelijking van een experimentele groep, die onderworpen wordt aan de maatregel, met een controlegroep waarvoor dat niet geldt. Het verschil tussen beide groepen is dan het effect van de interventie. De controlegroep dient minimaal op één kenmerkend punt overeen te komen, bijvoorbeeld een groot aantal huurwoningen. Bij de nulmeting van Wijkinzicht is het aan te raden in de toekomst een vergelijkbare gemeente/wijk/buurt te vinden.

Deze wijk kan direct na het vaststellen van de nulmeting worden gezocht. Voorwaarde hierbij is dat ze op minimaal één kenmerken punt overeenkomen (SCP, 2013). In Schuytgraaf is Arnhem als referentiekader opgeworpen. Dit is in samenspraak met Wijkinzicht gebeurd vanwege de cijfers die op veel punten op dezelfde manier ontsloten kunnen worden. Hierdoor is het gemakkelijker om conclusies af te leiden van deze cijfers.

2.3.5 Conclusie theoretisch kader

Wat men precies onder leefbaar verstaat hangt in sterke mate af van de normen en waarden waarmee iemand een buurt of plek beoordeelt (Liedelmeijer, 2003). De normen en waarden die iemand belangrijk vindt zal achterhaald moeten worden bij bewoners zelf. Dit komt overeen met hoe Wijkinzicht de “cultuur van de wijk” ziet. De normen en waarden van bewoners zullen achterhaald moeten worden in dit onderzoek.

Sociaal-culturele aspecten	Mogelijkheden die de omgeving betrokkenen biedt om vorm te geven aan een door hen gewenste leefstijl
Sociaaleconomische aspecten	Mogelijkheden die de omgeving betrokken biedt om een passend bestaan op te bouwen
Politiek-bestuurlijke aspecten	Mogelijkheden die de omgeving betrokken biedt om vorm te geven aan het eigen burgerschap
Ruimtelijke aspecten	Mogelijkheden die de omgeving betrokken biedt voor diverse vormen van ruimtegebruik

Tabel 3: Hidding (2006)

De monitoring van Schuytgraaf wordt geanalyseerd aan de hand van bovenstaande tabel van Hidding (2006). De veronderstelde leefbaarheid en gepercipieerde leefbaarheid samen bieden Wijkinzicht een goede basis om inzicht te krijgen in de mate van leefbaarheid in een wijk. De veronderstelde leefbaarheid wordt vastgesteld aan de hand van indicatoren. Bij de indicatoren uit tabel 1 wordt waar mogelijk een norm vastgesteld. Deze norm geeft aan of een indicator als goed of slecht wordt beoordeeld. De gepercipieerde leefbaarheid gaat over de waardering van bewoners voor de leefbaarheid. De waardering van de bewoners voor de leefbaarheid wordt achterhaald door kinderen enquêtes te laten afnemen bij hun ouders (zoals eerder vermeld). Hierbij gaat het dus om objectieve en subjectieve gegevens.

In de monitoring van Wijkinzicht moeten veranderingen in de tijd worden meegenomen. Zo worden ontwikkelingen die gaande zijn in de wijk Schuytgraaf bij aanvang van de monitoring meegenomen. En deze ontwikkelingen zullen in het jaar van de vervolgmeting ook meegenomen worden.

Voor de monitoring van Wijkinzicht wordt een referentiewijk gezocht. Bij beide wijken worden de objectieve gegevens verzameld. Het verschil in de toekomstige monitoring tussen beide wijken is dan het effect van de interventie. De controlegroep dient minimaal op één kenmerkend punt overeen te komen, bijvoorbeeld een groot aantal huurwoningen. Bij de nulmeting van Wijkinzicht is het aan te raden in de toekomst een vergelijkbare gemeente/wijk/buurt te vinden. Deze wijk kan direct na het vaststellen van de nulmeting worden gezocht. Voorwaarde hierbij is dat ze op minimaal één kenmerken punt overeenkomen (SCP, 2013).

3. Onderzoeksmethodiek

Om het onderzoek vorm te geven en af te bakenen wordt hieronder de onderzoeksmethodiek beschreven. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de werkwijze die gehanteerd wordt om de onderzoeksvragen te beantwoorden.

De visie van Wijkinzicht wordt beschreven en werkbaar gemaakt. Het gaat hierbij om het meetbaar maken van de visie. Door het meetbaar maken van de visie wordt een eerste stap gezet richting de monitoring. Om een complete monitoring op te leveren zal er voldaan moeten worden aan een aantal randvoorwaarden.

De onderzoeksmethodiek moet leiden tot het beantwoorden van de probleemstelling:

Welk monitoringssysteem past bij de visie van Wijkinzicht, waarmee zij richting kunnen geven aan toekomstige projecten en effecten van deze projecten op de middellange termijn kunnen worden aangetoond?

3.1 Data verzamelen

Het onderzoek wordt een eerste aanzet tot een monitoring van de visie van Wijkinzicht. De vereisten voor de monitoring zijn de volgende:

- Vastleggen van de basisbehoeften
- (Waar mogelijk) Rechtstreeks van bewoners
- Actueel
- Mogelijke verandering in de basisbehoeften aantonen
- Sturingsmechanisme
- Referentiewijk (zie hoofdstuk 2.)

Om aan deze vereisten te voldoen wordt stap voor stap toegelicht hoe er een antwoord op de deelvragen wordt verkregen.

1. Wat houdt de visie van Wijkinzicht in en hoe is die te vertalen naar indicatoren voor een monitoringssysteem?

De visie van Wijkinzicht wordt beschreven en er wordt dieper ingegaan op de relevante aspecten van Wijkinzicht voor dit onderzoek. De basisbehoeften die voor Wijkinzicht staan voor leefbaarheid zijn verwerkt tot indicatoren in het theoretische kader (zie tabel 1).

De indicatoren worden uitgewerkt met de stichting Wijkinzicht. In de literatuur wordt vervolgens gekeken hoe leefbaarheid gehanteerd kan worden binnen dit onderzoek. Door middel van literatuurstudie worden gegevens verzameld en geanalyseerd. De keuze voor de informatiebronnen tijdens het onderzoek zijn gedaan op grond van het volgende:

De bronnen zijn geselecteerd op basis van relevantie, actualiteit en toepasbaarheid. De informatiebronnen hebben inzicht verschaft in de onderzoeken die er al zijn geweest met betrekking tot leefbaarheid en het vast stellen van de leefbaarheid. Er zijn voornamelijk bronnen gebruikt waarbij niet of nauwelijks gebruik wordt gemaakt van meningen of persoonlijke opvattingen.

2. Hoe kun je de indicatoren operationaliseren zodat ze toepasbaar zijn voor een monitoringssysteem?

In de literatuur wordt onderzoek gedaan naar de vereisten voor een monitoring. Hierbij is het van belang om te weten hoe je een effect aantoonst en welk effect zichtbaar gemaakt moet worden en welke stappen hieraan voorafgaan. Over het verzamelen van gegevens en het toepassen van een leefbaarheidsmonitoring is gesproken met Martijn van Duren (ondersteunend lid Wijkinzicht en planoloog) en met Willem van Santen. Er is door middel van mailcontact gesproken over indicatoren. Belangrijke input voor het rapport is opgenomen.

Subjectieve en objectieve gegevens leveren de input voor de monitoring. Voor de subjectieve gegevens is een enquête opgesteld. De enquête is met Wijkinzicht opgesteld. De subjectieve gegevens zijn verzameld door kinderen een enquête te laten afnemen bij hun familieleden (147 respondenten).

De uitkomst van deze enquête dient tevens als input voor het wijkgesprek van 5 november 2015, het wijkgesprek is verder niet meegenomen binnen dit onderzoek (zie bijlage 1).

De objectieve gegevens worden uitgewerkt per indicator door te onderzoeken in welke bronnen die gegevens te achterhalen zijn. De gegevens moeten betrouwbaar en reproduceerbaar zijn. Daarmee is in de bronkeuze rekening gehouden.

3. Welke data levert de toepassing van het monitoringssysteem op in Schuytgraaf?

De objectieve en subjectieve gegevens worden verzameld. De referentiewijk wordt hierbij ook gepresenteerd. Schuytgraaf wordt hiertegen afgezet. De enquête is verwerkt net als de gegevens uit de objectieve bronnen. De monitor van Schuytgraaf is ingericht met de daarbij behorende vereisten.

- De data zijn geselecteerd op actualiteit (meest recente bron)
- Betrouwbaarheid (is het een objectieve bron die geen persoonlijke mening herbergt)
- Wijze van ontsluiten

4. Geven de data van het monitoringssysteem een compleet beeld over de wijk Schuytgraaf op basis van de visie van Wijkinzicht en theorie van veelgebruikte leefbaarheidsmeters?

- a. Wat ontbreekt er bij de monitor in Schuytgraaf?
- b. Wat kan er geleerd worden van andere leefbaarheidsmeters?

De uitkomsten van de monitoring wordt met Wijkinzicht geanalyseerd. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van de interviewmethode. Hier is voor gekozen om resultaten uit de monitoring in Gaanderen te analyseren. Een analyse van de data met Wijkinzicht kan leiden tot nieuwe inzichten. Dit kan als input dienen voor de rest van het onderzoek.

Er wordt geanalyseerd op drie punten:

- Wat zegt de uitkomst genoeg over de basisbehoefte
- Wat ontbreekt er
- Volstaat de manier van ontsluiten (objectief/subjectief)

Aanvullend zal er onderzoek gedaan worden bij twee andere leefbaarheidsmeters. Er is voor leefbaarheidsmonitoren gekozen omdat zij ook aspecten van de leefbaarheid vastleggen. Dit zijn de Leefbaarometer en de leefbaarheidsmonitor van de gemeente Rotterdam. Er is voor de Leefbaarometer gekozen omdat dit wellicht de meest gebruikte en gehanteerde manier is om leefbaarheid te duiden. Het wijkprofiel van Rotterdam is gekozen om de frequentie wanneer deze uitkomt, de wijze waarop zij de ene wijk tegen de andere wijk afzetten en de wijze waarop men de indicatoren hanteert. Het is een beproefde methode om de leefbaarheid op wijkniveau te duiden.

Leefbaarometer

Hier zijn de volgende punten onderzocht:

- Bronnen en indicatoren
- Kwalitatieve toets
- Modelschatting
- Methode

Wijkprofiel Rotterdam

Hier zijn de volgende punten onderzocht

- Methode van vergelijken
- Indicatoropbouw
- Wijktypologie
- Indexscores en nulmetingen

Deze toetsing wordt gedaan om waar mogelijk de ontwikkelde monitor te complementeren en betrouwbaarder te maken.

5. Hoe moet een toekomstige monitoring in Gaanderen worden vormgegeven?

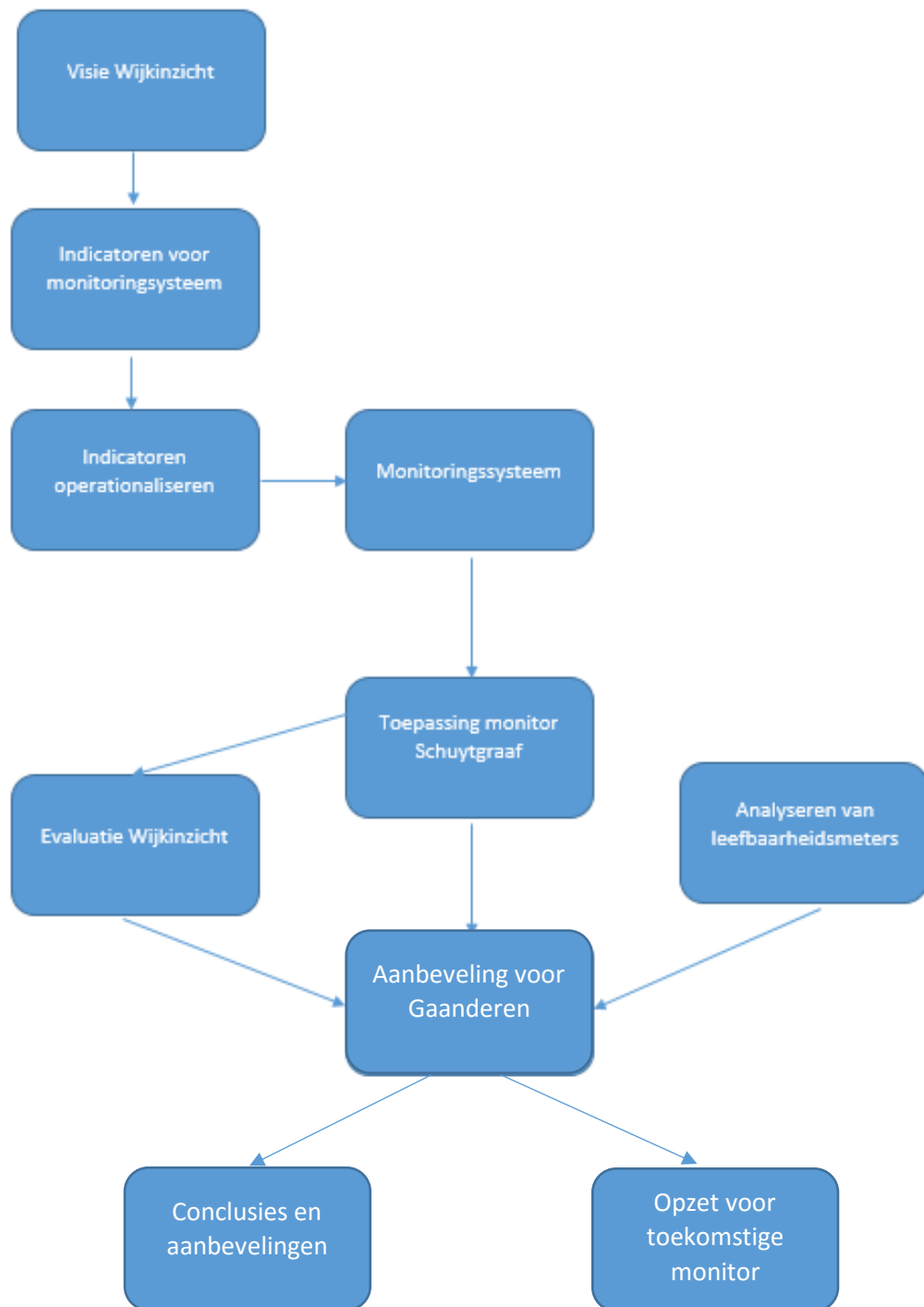
Uit de informatie van onderzoeksvraag 4 wordt bij deze onderzoeksvraag een methode opgeleverd voor de meting in Gaanderen en andere toekomstige monitors. Dit resulteert in een nieuwe tabel met objectieve indicatoren. Deze zullen ook voor Gaanderen worden ingevuld. Ook wordt er een vragenlijst opgeleverd die te hanteren is bij ieder project, deze gaat in zijn algemeenheid over de basisbehoeften. Daarnaast wordt er op grond van opvallende objectieve gegevens en project specifieke informatie een aanvullende vragenlijst opgesteld.

1. Is het (in vraag 1 tot en met 4) ontwikkelde monitoringssysteem geschikt als sturings- en/of evaluatiemiddel voor de projecten van de stichting Wijkinzicht?
 - a. Kunnen projecten geselecteerd worden op basis van de data uit Schuytgraaf?
 - b. Kunnen de data uit Schuytgraaf gebruikt worden om op de middellange termijn effecten aan te tonen?

Tenslotte wordt er met Wijkinzicht gekeken naar de onderzoeksresultaten. Daarnaast zijn er gegevens over het instrument (de monitor) zelf. Er wordt gekeken naar de volgende punten:

- Is de monitor betrouwbaar voor effectmeting
- Is de monitor betrouw als selectiemechanisme
- Hoe kan het instrument verder worden geoptimaliseerd.

3.2 Onderzoek model

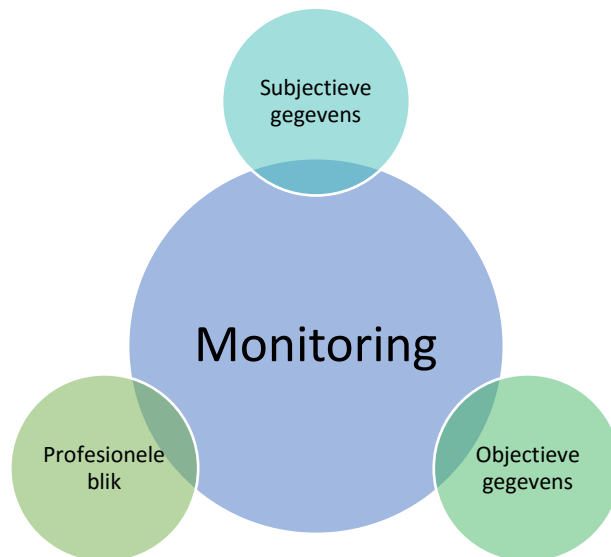
Figuur 6: Onderzoek model

4. Operationaliseren indicatoren leefbaarheid volgens de methode Wijkinzicht

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de resultaten van de monitoring in Schuytgraaf. De opzet van de monitoring komt aanbod, het gebruik van de indicatoren, de data en het nut van de data zal geanalyseerd worden.

4.1 Opzet monitoring

In het theoretisch kader is een tabel gepresenteerd zoals Wijkinzicht de basisbehoeften nu binnen haar visie hanteert. Tijdens een bijeenkomst met Wijkinzicht is het theoretisch kader geanalyseerd en de tabel met de basisbehoeften die hierin staan. Hieruit bleek dat een aantal aspecten niet goed naar voren kwamen maar die wel van belang kunnen zijn voor toekomstige projecten. Tevens geeft Wijkinzicht aan dat de expertise van Wijkinzicht een meerwaarde kan zijn voor de monitor. Het is een aanvulling op bestaande tools en het zorgt voor een professionele kijk naar de wijk waar geen gegevens over bekend zijn, maar die wel van belang zijn voor de methodiek van Wijkinzicht en het bijbehorende project. Daarnaast kunnen mogelijke projecten worden geïnitieerd op basis van de bevindingen van de leden van Wijkinzicht, dit draagt bij aan het mechanisme om via de monitoring projecten te selecteren.

Figuur 4: Opzet Monitoring

Op basis van de uitkomst van dit gesprek is er gekeken naar de speelaanleidingen in de wijk Schuytgraaf. Dit is een voorbeeld van een professionele blik van één van de leden van Wijkinzicht (Ruud van Dijk). Met speelaanleiding wordt bedoeld plekken waar kinderen uitgenodigd worden om activiteiten buitenshuis te ontplooiën (het verslag hiervan is opgenomen in de bijlagen, bijlage 2). Dit kan zijn in straten, grasveldjes, muurtjes enz.

Per basisbehoefte kan, indien nodig, met een professionele blik een waardeoordeel worden gegeven bij de basisbehoefte. Dit hoeft niet in de vorm van een daadwerkelijk cijfer, maar meer vanuit de expertise en het constateren van de staat van de wijk. In de monitoring kan de professional oordelen of er een verandering is opgetreden.

4.2 Operationalisering indicatoren

Onderstaande tabel is in samenspraak met deskundigen van Wijkinzicht tot stand gekomen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke parameters en indicatoren bij de basisbehoeften horen. Per basisbehoefte wordt er vermeld wat er gemeten moet worden, hoe dit gemeten moet worden en welke indicatoren hierbij horen. De tabel is input voor het vervolg van het rapport.

Basisbehoefte	Parameter	Objectief	Subjectief	Professionele blik	Indicator
Wonen	Demografie	X			Bevolkingssamenstelling
					Leeftijdsopbouw
	Huur sociaal/particulier of koopwoning	X			Verhouding huur (sociaal/particulier) koopwoning
	Staat van de woningen		X	X	
	Leegstand	X			Leegstandcijfer
	Doorstroomtijd	X			Vertrek cijfers
	Woningtype	X			Rijtjes-hoek-vrijstaand- Zonder1 kap enz.
	Leefomgeving		X		
Gezondheid	Gezondheidsvoorzieningen	X	X		De nabijheid van gezondheidsvoorzieningen
					Ervaren kwaliteit van gezondheidsvoorzieningen
	Gezondheidsgevoel		X		Hoe ervaart iemand zijn eigen gezondheid
	Geboortekwaliteit	X			Zuigelingsterfte per 1000 levendgeborenen
	Beroep op huisarts	X			Hoe vaak raadpleegt men een huisarts
	Arbeidsongeschikt	X			Bewoners met een arbeidsongeschiktheidsuitkering
	Gezondheids-uitgaven	X			Uitgaven aan zorg
	Verslaving				Verslavingscijfer
Veiligheid	Aangiften	X			Politiemelding
	Ongevallen	X			Verkeersongeval cijfer
	Slachtoffer van een misdrijf	X			Misdaadcijfers
	Onveiligheidsgevoel		X		Hoeveel bewoners hebben een onveilig gevoel
	Veiligheid in eigen wijk		X		Veiligheidscijfer voor eigen wijk
	Verkeer en parkeeroverlast		X		Verkeer en parkeeroverlast
	Sociale en fysieke overlast		X		Verloedering + intimidatie enz.
Vrije tijd	Cultuur	X		X	Soort culturele vestegingen
					Toneel, bibliotheek.
	Sport	X	X	X	Soort sportvereniging in de wijk
					Aantal leden
					Type sportvereniging
	Winkelaanbod	X	X		Waardering van bewoners + de nabijheid. Levensmiddelen en winkels
	Kunst		X	X	Waardeoordeel van kunst in wijk, wat vinden bewoners hiervan.

Werk	Inkomen	X			Gemiddeld inkomen
		X			Werkloosheid
		X	X		Percentage hoge/lage inkomens
	Ondernemen in de wijk		X		Soort bedrijfsvestigingen + ervaring bewoners
	Toeleiding naar werk		X		Vinden bewoners gemakkelijk werk
	Vrijwilligerswerk	X			Percentage vrijwilligers
	Werk aan huis		X		Mogelijkheid tot werken aan huis Soort onderneming
Leren	Scholen	X			Aantal binnen straal van 3km
		X			Waardering voor school
			X		Afstand tot school
	Opleidingsniveau	X			Percentage hoog en laag opgeleiden

Tabel 4: Meting objectief/subjectief + indicatoren

Waar bovenstaande gegevens ontsloten kunnen worden is opgenomen in bijlage 3. De bron wordt beschreven en hetgeen er exact gemeten wordt. Door de indicator te beschrijven is het in de toekomst mogelijk om op dezelfde wijze cijfers te interpreteren en te hanteren.

4.3 Cultuur van de wijk

De sociale verhoudingen binnen een wijk zijn van belang voor de stichting Wijkinzicht. Wanneer deze inzichtelijk zijn kan Wijkinzicht dit gebruiken als sturingsmechanisme. Het geeft weer wat bewoners belangrijk vinden aan sociale verhouding en hoe men zich voelt in een wijk. Hier kan rekening mee worden gehouden binnen projecten. De identiteit ("past het bij me") en reputatie ("ik moet aan mijn familie en vrienden kunnen uitleggen waarom ik er woon") van de buurt moeten passen bij de opvattingen die bewoners zelf hebben over hoe ze hun leven willen inrichten en welke ambitie ze hebben. Bewoners moeten zich kunnen identificeren met de buurt om zich er thuis te voelen.

Mate van eenzaamheid	Het aantal contacten dat men heeft met bewoners De vorm van contacten De waardering van deze contacten
Saamhorigheidsgevoel	Het gevoel dat je bij elkaar hoort
Onderling vertrouwen	Bewoners staan voor elkaar klaar
Verbondenheid met de wijk	Bewoners organiseren activiteiten Als hen iets niet bevalt, zorgen wij zelf dat het voor elkaar komt
Activiteiten voor bewoners	Zijn er activiteiten voor de buurt Welk soort activiteiten Activiteiten voor welke laag van de bevolking

Tabel 5: Cultuur van de wijk

Bovenstaande tabel wordt tevens meegenomen in de monitoring in Schuytgraaf. Wanneer bovenstaande aspecten een positief resultaat opleveren kan er wat gezegd worden over de sociale structuur van de wijk.

4.4 Data objectieve gegevens

De gegevens van Schuytgraaf worden afgezet tegen die van de gemeente Arnhem. Door in dezelfde gemeente een referentiewijk/gebied te hebben, kunnen de gegevens beter in perspectief worden geplaatst. Er is voor Arnhem gekozen omdat gegevens op dezelfde manier ontsloten kunnen worden.

Voor een goede monitoring is het gewenst om de ontwikkelingen binnen de wijk Schuytgraaf vooraf vast te leggen. De ontwikkeling die gaande zijn in Schuytgraaf zijn per basisbehoefte vastgelegd. Dit resulteert in onderstaande tabel:

Per basisbehoefte zijn de volgende ontwikkeling gaande per 01-01-2016:

Wonen:

- Bouw winkelcentrum
- Reeds opgeleverde woningen. Relatief goedkopere woningen, flatwoningen.

Gezondheid:

- Het nieuw gebouwde gezondheidscentrum wordt 1 juli 2016 opgeleverd. (**Gemeente Arnhem, 2015**)

Veiligheid:

- Verloedering in de wijk (klachten over hondenpoep en zwerfvuil) (Tineke Otter, 2016)

Vrije tijd:

- Er worden veel activiteiten georganiseerd in de wijk zoals: markten, pubquiz, buurtvolleybal talentenfestivals (Tineke Otter, 2016)

Werken:

- ondernemers en bedrijven is de mogelijkheid ontnomen om kantoren in de wijk te vestigen. Deze mogelijkheid is uit de bestemmingsplannen geschrapt (ONS, 2016)

Leren:

- Bouw van internationale school is gestart (**Gemeente Arnhem, 2015**)
- De bouw van een school voor speciaal onderwijs is geschrapt hiervoor in de plaats gaat Lorents voortgezet onderwijs in de wijk bouwen: havo, VWO en gymnasium

Tabel 6: Ontwikkelingen Schuytgraaf

Bovenstaande ontwikkelingen kunnen een invloed hebben op de leefbaarheid in de wijk. Om veranderingen in de leefbaarheid aan te tonen is het moeilijk om deze expliciet toe te wijzen aan Wijkinzicht. In een ideale testcase gebeurt er naast de activiteit van Wijkinzicht niks in Schuytgraaf. Dit is echter niet realistisch.

Gezien het doel van het rapport zal hieronder niet de volledige data van Schuytgraaf gepresenteerd worden. Hiervoor wordt naar bijlage 4 verwezen. Hieronder worden zowel subjectieve als objectieve data gepresenteerd.

Gezondheidsuitgaven			
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem	Verschil kosten Schuytgraaf in %
Gezondheidsuitgaven 2011	€ 2.045,00	€ 1.861,00	+ 9%
Gezondheidsuitgaven 2012	€ 2.068,00	€ 1.881,00	+ 9%
Gezondheidsuitgaven 2013	€ 2.191,00	€ 1.994,00	+ 9%

Tabel 7: Gezondheidsuitgaven (Vektis, 2013)

De gegevens geven tezamen een indruk over de gezondheidsstatus in de wijk. Bij opvallende kenmerken zal achterhaald moeten worden waarom dit zo is. Opvallende kenmerken in Schuytgraaf zijn het tekort aan voorzieningen, de vele jonge gezinnen en de hogere gezondheidsuitgaven (zie tabel 7)

Voor de functie van sturingsmechanisme en selectiemechanisme van projecten is het van belang dat het helder is waarop gestuurd moet worden en wat echt leeft onder de bewoners. In Schuytgraaf is deze stap niet ideaal uitgevoerd blijkt nu. Hier is tegelijkertijd een start gemaakt met het vast stellen van de objectieve en subjectieve gegevens. Dit heeft er toe geleid dat er niet specifiek door kon worden gevraagd op opmerkelijke uitkomsten uit de objectieve gegevens. Voor de toekomst is het aan te bevelen om een stappenplan op te stellen hoe de monitoring vorm moet worden gegeven. Een tijdspad met stappen op welke moment welke gegevens moeten worden verzameld.

Een aantal indicatoren zijn niet op wijkniveau voorhanden. De volgende gegevens zijn niet beschikbaar in Schuytgraaf:

- Zuigelingsterfte
- Verslavingscijfers
- Doorstroomtijd

Bij een volgende monitoring kunnen deze gegevens allereerst wel worden gezocht. Wanneer blijkt dat deze niet te achterhalen zijn, of andere gegevens, dan zijn er een aantal alternatieven om deze toch te achterhalen:

- Professionele instanties in de wijk kunnen een waardeoordeel geven
- Wijkinzicht professionals kunnen een inschatting maken
- Opnemen bij de subjectieve gegevens
- Indien gegevens voor project niet noodzakelijk zijn, kan deze achterwege worden gelaten.

4.5 Data subjectieve gegevens

Voor een monitoring die aansluit bij de visie van Wijkinzicht is het van belang dat kinderen een enquête afnemen bij ouders, verzorgers, broers en zussen enz. om subjectieve gegevens te verzamelen, zo ook in Schuytgraaf. De enquête is uitgezet onder scholen in Schuytgraaf. Kinderen kregen hierin een nieuwsbrief waarin de link naar de enquête werd gepresenteerd. Er waren 147 respondenten op de enquête in Schuytgraaf.

De frequentie van de enquête is afhankelijk van het project. Het is minimaal aan te bevelen om een begin en eind monitoring te houden. Daarnaast is het aan te raden om mensen niet te overladen met enquêtes, dit om te voorkomen dat bewoners deze “zomaar” invullen.

Bij de subjectieve gegevens is tevens niet de gehele data opgenomen. Per basisbehoefte zijn een aantal belevingsvragen gesteld aan de bewoners. In Schuytgraaf is de nadruk gelegd op het voorzieningsniveau en hoe beoordelen bewoners dit.

Basisbehoefte gezondheid	Goed	Voldoende	Slecht
Wat vindt u van de gezondheid- en zorgvoorzieningen	56%	36%	4%
Wat vindt u van het aanbod aan gezondheid- en zorgvoorzieningen	47%	46%	4%
Wat vindt u van de bereikbaarheid van gezondheid- en zorgvoorzieningen in de wijk	53%	38%	6%

Tabel 8: Beoordeling basisbehoefte Gezondheid

De beoordeling van bewoners zegt iets over de basisbehoeften in Schuytgraaf en hoe tevreden men hierover is. Zoals bij de objectieve gegevens al is aangegeven is er niet dieper ingegaan op opmerkelijke uitkomsten. In de toekomst is dit aan te raden. Hierbij kan waar nodig gebruikt gemaakt worden van open vragen. Daarnaast zal er nader onderzocht moeten worden hoe andere belevingsvragen rondom de basisbehoeften kunnen worden toegepast.

Om de uitkomsten uit de enquête te analyseren zal er een vorm van toetsing moeten zijn. Omdat het niet voor de hand liggend is om een enquête uit te zetten in een referentiewijk zal dit op een andere manier vorm worden gegeven. De percentages die naar voren komen kunnen in de toekomst wel gebruikt worden om veranderingen inzichtelijk te maken. Echter moet hier nauwkeurig mee om worden gegaan. Het is mogelijk om veranderingen te zien in de percentages. Er moet echter kritisch worden gekeken naar de verandering in de percentages:

- Veranderingen in de wijk (bijv. bevolkingssamenstelling, type bebouwing, ontwikkeling enz.)
- Belevingswaarde van bewoners
- Verschuiving van normen en waarden
- Invloeden van buitenaf

De mening van de bewoners kan goed dienst doen als indicator waar problemen in de wijk zich bevinden en waar niet. Het geeft houvast om het gesprek met bewoners aan te gaan. Het doet als ware dienst als selectiemechanisme voor projecten en geeft snel richting aan gesprekken met bewoners. Zo ook tijdens het wijkgesprek (zie bijlage 1), hier zorgde de enquête er vooraf voor dat het gesprek met bewoners direct richting kon worden gegeven.

In Schuytgraaf zijn een aantal vragen gesteld over hoe men aan kijkt naar de sociale aspecten die kunnen spelen in een wijk. Dit is gedaan aan de hand van een aantal stellingen.

De buurt	Stelling	Wijk Schuytgraaf		
		Ja	Nee	Weet niet
Mate van eenzaamheid	We hebben het goed voor elkaar in onze wijk	64%	20%	16%
Burenhulp	Als er wat is in onze wijk staan we voor elkaar klaar	60%	20%	20%
	In onze wijk is altijd wat te doen	38%	48%	16%
Saamhorigheidsgevoel	Onze wijk bruist	30%	55%	15%
Onderling vertrouwen	Ik heb veel contact met mijn buurtbewoners	63%	34%	3%
Verbondenheid met de wijk	Als ons niet bevalt, zorgen wij zelf dat het voor elkaar komt	40%	31%	29%
	Bewoners organiseren zelf activiteiten in de buurt	58%	28%	14%

Daarnaast zijn er vragen gesteld over de bereidheid die er in de wijk heerst om ook wat terug te doen voor de omgeving. Hierbij is het wederkerigheidsprincipe van belang (zie ook hfdst 2.3)

Op welke wijze kunt u zich inzetten voor de wijk	Ja	Nee	Weet niet
Burenhulp	61%	15%	24%
Beheer openbaar groen	12%	71%	17%
Organiseren van activiteiten	41%	34%	25%
Zorgdragen voor een schone leefomgeving	54%	18%	28%

Bewoners ervaren Schuytgraaf als weinig bruisend. Het wijkgevoel is er niet groot, dit kan te maken hebben met het feit dat Schuytgraaf een relatief jonge wijk is. Op buurtniveau is er sprake van zelfredzaamheid en burenhulp bestaat. De cultuur van de wijk toont een inkijk in de sociale samenhang in Schuytgraaf.

De cultuur van de wijk is een relevant onderdeel van de visie van Wijkinzicht. De belevingswereld van bewoners is een belangrijk uitgangspunt van de visie van Wijkinzicht. De theoretische onderbouwing van de cultuurmeting hierboven is beperkt om er harde objectieve conclusies uit te trekken. Dit hoeft in de adviespraktijk helemaal niet erg te zijn. Met stakeholders in de wijk kan worden bepaald welke thema's zij relevant vinden om een duiding van de cultuur in de wijk te geven. Een cultuurduiding is relevant voor de projecten van Wijkinzicht, het geeft een algemeen subjectief beeld, waarin op hoofdlijnen de thema's aan de orde komen die men in een wijk belangrijk vindt. Essentieel hierbij is dat de thema's samen met de wijk worden bepaald. In Schuytgraaf is voor bovenstaande thema's gekozen op basis van de kennis die Wijkinzicht zelf had over de wijk. Hierbij komt de professionele blik van Wijkinzicht om de hoek kijken. Er kan bij de andere leefbaarheidsmeters gekeken worden naar de sociale samenhang in de wijk en hoe dit wordt meegenomen. Er kan daardoor een basis worden gelegd om de sociale structuur van de wijk te duiden op basis van theorie.

4.6 Conclusie monitoring Schuytgraaf

De monitoring in Schuytgraaf is afgerond. De objectieve gegevens schetsen een goed beeld over de wijk. De tabel met indicatoren is toereikend. Veranderingen in tijd worden meegenomen binnen de monitoring. Door inzichtelijk te maken welke aspecten er spelen in de wijk kunnen mogelijke veranderingen in de leefbaarheid beter worden verklaard. Door de brede scoop aan indicatoren worden de in 2.3.5. benoemde aspecten in de tabel van Hidding (2006) meegenomen binnen de monitoring in Schuytgraaf.

Toch rijst er bij de leden van Wijkinzicht de vraag welke indicatoren elders worden gebruikt die wij wellicht over het hoofd hebben gezien. In het volgende hoofdstuk wordt er onderzoek verricht naar twee andere leefbaarheidsmonitoren. Daarnaast zijn sommige gegevens niet op wijkniveau beschikbaar, deze kunnen, mits van toepassing voor het project, bij de enquête worden toegevoegd. In Schuytgraaf kon dit niet omdat het verzamelen van de subjectieve en objectieve gegevens gelijktijdig plaatsvond. In de toekomst is het aan te raden om eerst een start te maken met het verzamelen van de objectieve gegevens voordat begonnen wordt met het uitzetten van een enquête.

De subjectieve gegevens gaan hoofdzakelijk over de voorzieningen in de wijk. De vragen zijn gesteld rondom de basisbehoeften. Per basisbehoefte is het aan te raden één vraag op te nemen. Andere vragen dienen in de toekomst te zijn gebaseerd op de uitkomsten van de objectieve gegevens. Dit zorgt voor meer diepgang in de vragen en kan bijdragen aan de functie van sturingsmechanisme, daarnaast is ook besloten om (om voorgaande reden) ook in te zetten op de basisbehoeften die tijdens een project van belang zijn. Om ook dienst te doen als monitor blijven er algemene vragen gesteld worden over de basisbehoeften.

Tenslotte blijkt dat de hele set aan data groot en overzichtelijk is. Het toont niet de interessante gegevens in één oogopslag. Het is wenselijk dit voor de toekomst wel te doen. Infographics zijn een beproefde wijze van het presenteren van data. Het draagt tevens bij aan de functies van sturing en selectiemechanisme. Bewoners kunnen snel zien wat er speelt. Dit start de dialoog.

Belangrijke punten om mee te nemen voor een verder onderzoek bij de Leefbaarometer en de Wijkprofiel van Rotterdam zijn:

- Welke indicatoren hanteren zij
- In welke vorm maakt de wijkprofiel van Rotterdam gebruik van een referentiewijk
- Welke subjectieve gegevens verzameld de wijkprofiel van Rotterdam
- Hoe hanteren zij de indicatoren
- Waarom wordt er gekozen voor een bepaalde straal bij een indicator

Hieronder volgt een stappenplan voor het houden van een monitoring:

Figuur 5: stappenplan ontsluiten gegevens

5. Leefbaarheid meters

Hieronder volgt een analyse van leefbaarheidsmeters. Er is gekeken welke indicatoren toegevoegd kunnen worden.

5.1 Leefbaarometer 2.0

De Leefbaarometer is in ontwikkeling, de vernieuwde versie is de Leefbaarometer 2.0. De belangrijkste wijzigingen, die tevens van belang zijn voor het onderzoek, hebben te maken met de samenstelling van de indicatoren in het model. De belangrijkste voorwaarde voor een indicator in de Leefbaarometer is beschikbaarheid. Hierdoor kan leefbaarheid op dezelfde manier worden berekend in verschillende wijken (Rigo Research & Atlas voor gemeenten, 2015). In de Leefbaarometer 2.0 is daarom gekozen voor een aantal andere indicatoren.

In Schuytgraaf bleek dat een aantal indicatoren niet beschikbaar waren op het gewenste niveau. Door dat gegevens niet altijd op wijkniveau voorhanden zijn voor wijken kan de leefbaarheid niet op dezelfde manier worden beoordeeld. Echter voor het sturingselement van de monitoring is het wel wenselijk om zoveel mogelijk gegevens over een wijk te ontsluiten.

Een aantal indicatoren die in de Leefbaarometer 2.0 zijn opgenomen kunnen een meerwaarde betekenen voor de monitoring van Wijkinzicht. Zij sluiten aan bij de basisbehoeften. Het gaat hierbij om de basisbehoeften vrije tijd en wonen.

Basisbehoefte	Indicator	Bron
Wonen	Groen	Bestand Bodemgebruik Nederland / CBS
	Water	Bestand Bodemgebruik Nederland / CBS
	Bos	Bestand Bodemgebruik Nederland / CBS
	Afstand tot station	CBS
Vrije tijd	Horeca en winkels binnen 3-5 kilometer	CBS
	Onderwijs en gezondheid binnen 3-5 kilometer	CBS
	Cafetaria's en cafés binnen 1 km	CBS
	Stedelijke voorzieningen binnen 20 km (een samenstelling van de aanwezigheid van ziekenhuizen en bioscopen)	CBS
	Verenigingsleven	KVK

Tabel 9: Indicatoren Leefbaarometer 2.0

Uit onderzoek is gebleken dat de stralen zoals opgenomen in tabel 15 (zie bijlage 4) voor de voorzieningen grenzen zijn die bewoners bereid zijn om af te leggen om deze voorziening te bereiken. Hierbij kan het voorkomen dat een bepaalde voorziening 0,6 aanwezig is zijn in de wijk. Het CBS heeft per buurt berekend wat per bewoner de gemiddelde afstand tot de voorziening is (Rigo Research & Atlas voor gemeenten, 2015). Voor de ene bewoner is de voorziening aanwezig en voor een ander in de plaats niet. Dit verklaard waarom een voorziening 0,6 aanwezig kan zijn in een wijk.

Wanneer gegevens voor de monitoring van Wijkinzicht niet op wijkniveau voorhanden is kan er, na zorgvuldige afwegingen, gekozen worden voor een hoger schaalniveau.

Het verenigingsleven wordt aan de lijst met objectieve gegevens toegevoegd. In de documentatie van de Leefbaarometer 2.0 staan aanwijzingen tussen bijvoorbeeld het aantal sportverenigingen en gebiedsoordelen.

Tenslotte is er gekeken naar de modelschatting, kwalitatieve toets en subjectieve beoordelingen. De Leefbaarometer 2.0 hangt allerlei wegingsfactoren aan de indicatoren. Dit doen zij om een algemeen beeld te schetsen over de leefbaarheid. Reden hiervan is de onderlinge afhankelijkheid van de indicatoren en de samenhang tussen een indicator en het begrip leefbaarheid. De causale relatie in de Leefbaarometer is specifiek en heeft meerwaarde omdat daardoor meer over de leefbaarheid gezegd kan worden. Omdat in de monitoring voor Wijkinzicht andere indicatoren gehanteerd worden en hierdoor wegingsfactoren verschuiven wordt dit binnen de monitoring niet meegenomen. De monitoring voor Wijkinzicht streeft ook een ander doel na dan de Leefbaarometer. Voor het inzichtelijk maken van veranderingen in de gegevens van de monitor is dit echter niet noodzakelijk. De veranderingen worden ook inzichtelijk zonder deze wegingsfactoren. Tevens is het niet nodig om wegingsfactoren te hanteren omdat Wijkinzicht op zoek is naar specifieke onderwerpen die een wijk kunnen verbeteren en geschikt zijn om een project voor Wijkinzicht te starten.

Voor de subjectieve gegevens kan het volgende worden opgemaakt uit de Leefbaarometer 2.0; oudere respondenten zijn in vragenlijsten geneigd om 'meer tevreden' antwoorden te geven dan jongere respondenten. Dat geldt voor allerlei vragen en niet alleen voor vragen over hun woonomgeving. Die kwaliteit van leven wordt immers door veel verschillende zaken beïnvloed. De woonomgeving is er daar (slechts) één van. Dus, zelfs als ouderen écht meer tevreden zouden zijn en niet alleen geneigd zijn om in een vragenlijst positiever te antwoorden, is het van belang om rekening te houden met de demografische samenstelling van de wijk en de beoordeling van de woonomgeving.

5.2 Wijkprofiel Rotterdam

Eén van de indicatoren die niet voorhanden was voor Schuytgraaf was het vertrekcijfer. Het vertrekcijfer kan iets zeggen over de leefbaarheid en hoe graag bewoners er wonen. Hierbij moeten de cijfers wel in context worden geplaatst, denk hierbij aan het type woningen enz. In het wijkprofiel van de gemeente Rotterdam wordt dit ondervangen door de verhuisgeneigdheid van bewoners te vragen. Hierbij gaat het om het percentage huishoudens dat aangeeft het eens te zijn met de stelling 'als het kan verhuis ik uit deze buurt'.

Het wijkprofiel van Rotterdam maakt gebruik van een wijkbeschrijving. Een korte wijkbeschrijving aangevuld met een set contextindicatoren over de wijken geeft extra achtergrondinformatie om scores uit het wijkprofiel te duiden. Toevoeging van een wijktypologie maakt het voor gebruikers mogelijk om wijkcores te vergelijken met 'vergelijkbare wijken'. Dit is voor de monitoring van Wijkinzicht ook een wenselijke methode. De contextindicatoren bestaan uit de volgende:

- Percentage werkzame personen
- Bezoekers trekkende voorzieningen
 - o Hieruit kan worden afgeleid of er sprake is van een winkelgebied, bioscoop enz.
- Typering bebouwing
 - o Percentage wonen
 - o Percentage werk
 - o Percentage voorziening
- Type woning
 - o Gemiddelde WOZ-waarde

Het wijkprofiel geeft aan hoe de wijk is opgebouwd, dit kan helpen cijfers te verklaren. In combinatie met ontwikkelingen in de wijk is dit een verdere aanvulling om mogelijke veranderingen in de leefbaarheid te verklaren.

Sociale omgeving van de wijk

De aantrekkelijkheid van de sociale omgeving is opgebouwd uit negen indicatoren:

- 1. Oordeel elkaar kennen in buurt**
De mensen in deze buurt kennen elkaar nauwelijks
- 2. Oordeel thuis voelen in buurt**
Ik voel me thuis bij de mensen die in deze buurt wonen.
- 3. Oordeel omgang in buurt**
Ik woon in een gezellige buurt waar de mensen veel met elkaar omgaan.
- 4. Oordeel elkaar helpen in**
Mensen in deze buurt helpen elkaar als het nodig is.
- 5. Oordeel gedeelde opvattingen in buurt**
De bewoners in deze buurt hebben dezelfde opvattingen over wat wel en niet kan in de buurt.
- 6. Oordeel omgangsproblemen in buurt**
Ik heb wel eens problemen met bepaalde buurtgenoten.
- 7. Oordeel omgang oud en jong in buurt**
Jongeren en volwassenen gaan goed met elkaar om.
- 8. Oordeel omgang etnische groepen in buurt**
In deze buurt gaan de verschillende etnische groepen goed met elkaar om.
- 9. Oordeel omgang Nederlanders en allochtonen in buurt**
In deze buurt kunnen Nederlanders en allochtonen niet goed met elkaar omgaan (Gemeente Rotterdam, 2016).

De indicatoren hierboven geven een uitgebreid beeld over de sociale structuur van een wijk. Dit samengevoegd met de al eerder opgenomen stellingen bieden Wijkinzicht een gegronde basis om te concluderen welke cultuur van de wijk in de wijk de overhand heeft, en misschien nog wel belangrijker, welke er is ondervertegenwoordigd. Daarnaast onderzoekt de methode van Rotterdam het oordeel van bewoners over de beschikbaarheid sociale voorzieningen. Deze is opgebouwd uit vijf indicatoren:

- 1. Oordeel aanwezigheid buurthuizen en pleinen in buurt** - percentage bewoners (15 jaar en ouder) dat vindt dat er (ruim) voldoende voorzieningen zijn om samen met anderen dingen te doen, zoals buurthuizen en pleinen.
- 2. Oordeel aanwezigheid plaatsen voor geloofsbetuyging en levensbeschouwelijke bijeenkomsten in buurt** - percentage bewoners (15 jaar en ouder) dat vindt dat er (ruim) voldoende plaatsen zijn voor geloofsbetuyging, zoals kerken, moskeeën, en gebedsruimten.
- 3. Oordeel aanwezigheid ouderenvoorzieningen in buurt** - percentage bewoners (15 jaar en ouder) dat vindt dat er (ruim) voldoende voorzieningen zijn voor ouderen.
- 4. Oordeel aanwezigheid vrijetijdsvoorzieningen jongeren in buurt** - percentage bewoners (15 jaar en ouder) dat vindt dat er ruim voldoende voorzieningen zijn, zoals een buurthuis, wijkgebouw, lokaal cultuur centrum of ontmoetingsruimte voor jongeren.
- 5. Oordeel aanwezigheid kinderspeel- en sportplekken in buurt** - percentage bewoners (15 jaar en ouder) dat vindt dat er ruim voldoende speel-, sportplekken zijn voor kinderen van 4 tot 13 jaar (Gemeente Rotterdam, 2016).

De indicatoren 1 t/m 4 kunnen meegenomen worden binnen de enquête. Zij kunnen Wijkinzicht een bredere basis bieden over de tevredenheid van bewoners met betrekking tot de sociale voorzieningen in een wijk. Daarnaast kunnen ze een houvast geven om te oordelen over de cultuur van de wijk. Indicator 5 wordt al meegenomen binnen de waardering van de leefomgeving.

5.3 Conclusie leefbaarheid meters

Beide monitoren zorgen voor een verdieping en een betrouwbaardere monitor voor Wijkinzicht. Wanneer gegevens voor de monitoring van Wijkinzicht niet op wijkniveau voorhanden is kan er, na zorgvuldige afwegingen, gekozen worden voor een hoger schaalniveau

Voor de subjectieve gegevens kan het volgende worden opgemaakt uit de Leefbaarometer 2.0; oudere respondenten zijn in vragenlijsten geneigd om 'meer tevreden' antwoorden te geven dan jongere respondenten.

Het wijkprofiel van Rotterdam maakt gebruik van een wijkbeschrijving. Een korte wijkbeschrijving aangevuld met een set contextindicatoren over de wijken geeft extra achtergrondinformatie om scores uit het wijkprofiel te duiden. Toevoeging van een wijktypologie maakt het voor gebruikers mogelijk om wijkcores te vergelijken met 'vergelijkbare wijken'.

Metten is weten. De enquête moet uitgebalanceerd zijn en ook het verzamelen van indicatoren moet behapbaar zijn. Met de bevindingen uit de leefbaarheidsmeters worden indicatoren toegevoegd voor de objectieve gegevensverzameling en de vragenlijst wordt bijgesteld. In het hierop volgende hoofdstuk zal hier nader op in worden gegaan. Het aantal te verzamelen gegevens is veel, de insteek van de meting moet echter ten alle tijden zijn om veranderingen inzichtelijk te maken en de beleving van de bewoners boven tafel krijgen.

Uit de Leefbaarometer 2.0 wordt het volgende meegenomen:

- Indicatoren groene omgeving
- Recreatie
- Verenigingsleven

Uit het Wijkprofiel van Rotterdam wordt het volgende meegenomen:

- Het wijkprofiel wordt toegevoegd aan het stappenplan
- Vragen omtrent cultuur en sociale structuur/samenhang in de wijk

6. Gaanderen

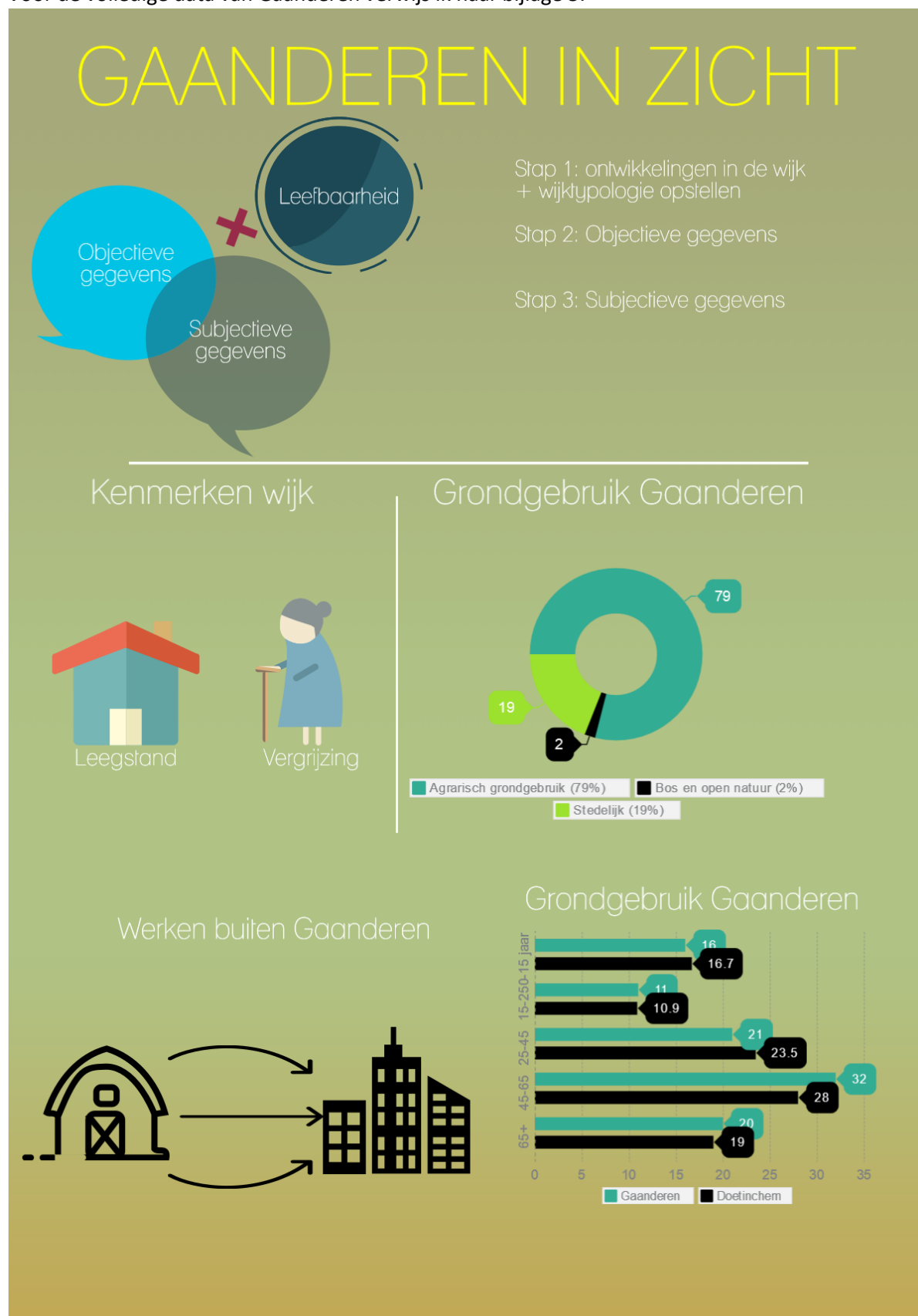
Gaanderen is een volgende wijk/dorp waar Wijkinzicht haar expertise kan gaan toepassen. Om de bevindingen uit hoofdstuk 5 vorm te geven en de analyse van de monitoring in Schuytgraaf toe te passen is in Gaanderen een start gemaakt met het verzamelen van de objectieve gegevens. Er is gekozen omwille van de tijd voor alleen de objectieve gegevens. De vragenlijst voor Gaanderen (de enquête wordt gedeeltelijk opgesteld op basis van de uitkomst van objectieve gegevens) staat in bijlage 5.

De volgende bevindingen zullen in Gaanderen worden toegepast:

- Het stappenplan van pagina 32 wordt gehanteerd
- De gegevens dienen anders gepresenteerd te worden
- De bevindingen uit de andere leefbaarheidsmeters wordt meegenomen

Op de volgende pagina volgt het resultaat uit de objectieve gegevens.

Voor de volledige data van Gaanderen verwijs ik naar bijlage 5.

Figuur 6: Visualisering data Gaanderen

Leegstandscijfer: 8,3
Leegstand zal toenemen door fusie scholen

Betrokkenheid bij eigen buurt
Heel betrokken/enigszins betrokken: 84%
Niet nauwelijks betrokken: 16%

Voorzieningsniveau Gaanderen beoordelen
bewoners met een:

7. Conclusie en aanbevelingen

Tijdens het onderzoek stond het ontwikkelen van een monitoringsysteem om de leefbaarheid van de wijk inzichtelijk te maken centraal. De monitoring is ontwikkeld op basis van de visie van Wijkinzicht. Met de monitoring kan zij zien of leefbaarheidsprojecten in een wijk effect hebben gehad op de middellange termijn en tevens als selectiemechanisme voor nieuwe projecten of het continueren dan wel stopzetten van lopende projecten gebruiken.

Stap voor stap zullen de onderzoeksvragen worden beantwoord en daarmee ook de probleemstelling.

Onderzoeksvraag 1: Wat houdt de visie van Wijkinzicht in en hoe is die te vertalen naar indicatoren voor een monitoringssysteem?

Wijkinzicht neemt de basisbehoeften als uitgangspunt bij het verbeteren van de leefbaarheid. De basisbehoeften zijn: wonen, werken, leren, vrije tijd, veiligheid en gezondheid. Bij iedere basisbehoefte worden indicatoren gehanteerd. Dit zijn zowel objectieve als subjectieve indicatoren. Door de combinatie van beiden ontstaat een beeld van de leefbaarheid.

Naast de basisbehoeften vindt Wijkinzicht het belangrijk om te weten wat bewoners drijft en bezielt. Dit noemt Wijkinzicht “de cultuur van de wijk”. Het gaat hierbij om: sociale verhoudingen binnen een wijk, de mate waarin bewoners contact met elkaar hebben, bewoners iets voor elkaar over hebben en of men bereid is iets te betekenen voor een wijk.

Onderzoeksvraag 2: Hoe kun je de indicatoren operationaliseren zodat ze toepasbaar zijn voor een monitoringssysteem?

De indicatoren bestaan uit zowel objectieve als subjectieve gegevens. Daarnaast wordt de professionele blik van Wijkinzicht toegevoegd aan de monitoring. De expertise van Wijkinzicht is een aanvulling op bestaande tools. Daarnaast kunnen mogelijke projecten worden geïnitieerd op basis van de bevindingen van de leden van Wijkinzicht, dit draagt bij aan het mechanisme om via de monitoring projecten te selecteren.

De objectieve gegevens kunnen bij bestaande bronnen worden weggehaald. De objectieve gegevens dienen als basis om veranderingen te verklaren. Zo kan een grote verandering in de inkomstenstructuur in de wijk een invloed hebben op de waardering van leefbaarheid. De subjectieve gegevens worden rechtstreeks verkregen bij bewoners. Door kinderen te betrekken bij het ontsluiten van subjectieve is als positief ervaren.

Het aantonen van effecten op de middellange termijn is een lastig gegeven zo blijkt uit de literatuur. Het één op één leggen van verbetering in de leefbaarheid en een project van Wijkinzicht blijkt lastig. Om dit toch zo goed mogelijk te doen zijn er een aantal punten van belang. Het gaat hierbij om de volgende punten:

- Leg ontwikkelingen in de wijk vast. Doe dit op de startdatum van het project.
- Beschrijf het doel van het project en op welke basisbehoefte je inzet
- Houdt rekening met ingezet beleid in de wijk
- Kies een referentiewijk die overeen komt met het wijkprofiel van de wijk waar Wijkinzicht actief is

Tot slot wordt de cultuur van de wijk achterhaald door bewoners te vragen over de sociale verhoudingen binnen de wijk. Tevens wordt er gevraagd hoe men aan kijkt tegen burenhulp, beheer openbaar groen enz.

Onderzoeksvraag 3: Welke data levert de toepassing van het monitoringssysteem op in Schuytgraaf?

In Schuytgraaf zijn gegevens over de indicatoren verwerkt. De objectieve gegevens zeggen iets over de wijk Schuytgraaf. Opvallend hierbij was de overeenkomst tussen de objectieve gegevens de subjectieve gegevens en de professionele blik. Bij alle drie kwam naar voren dat de speelvoorzieningen voor ietwat oudere kinderen te wensen over liet. Daarnaast levert de set data een onoverzichtelijke stroom aan gegevens op. Om dienst te doen als selectiemechanisme is er in Gaanderen gekozen voor een andere wijze van het presenteren van data.

Een aantal indicatoren waren niet voorhanden op wijkniveau. Er kan voor een hoger schaalniveau worden gekozen wanneer een indicator niet beschikbaar is op wijkniveau. Dit is niet bij iedere indicator gewenst. Kies als alternatief de expertise van leden van Wijkinzicht. Zij kunnen een oordeel vellen of het bespreekbaar maken en de indicator achterhalen bij bewoners.

Om de uitkomsten uit de enquête te analyseren zal er een vorm van toetsing moeten zijn. De percentages die naar voren komen kunnen in de toekomst gebruikt worden om veranderingen inzichtelijk te maken. Verschuivingen in percentages kunnen een indicator zijn dat er wat is veranderd in de leefbaarheid, echter moet hier nauwkeurig mee om worden gegaan. Er moet echter kritisch worden gekeken naar de verandering in de percentages:

- Veranderingen in de wijk (bijv. bevolkingssamenstelling, type bebouwing, ontwikkeling enz.)
- Belevingswaarde van bewoners
- Verschuiving van normen en waarden
- Invloeden van buitenaf

De mening van de bewoners kan goed dienst doen als indicator waar problemen in de wijk zich bevinden en waar niet. Het geeft houvast om het gesprek met bewoners aan te gaan. Het doet als ware dienst als selectiemechanisme voor projecten en geeft snel richting aan gesprekken met bewoners.

Onderzoeksvraag 4: Geven de data van het monitoringssysteem een compleet beeld over de wijk Schuytgraaf op basis van de visie van Wijkinzicht en theorie van veelgebruikte leefbaarheidsmeters?

- a. Wat ontbreekt er bij de monitor in Schuytgraaf?
- b. Wat kan er geleerd worden van andere leefbaarheidsmeters?

In de monitoring in Schuytgraaf is er gelijktijdig gestart met het verzamelen van de objectieve en subjectieve gegevens. Dit heeft er voor gezorgd dat er niet dieper in kan worden gegaan op aspecten die bewoners belangrijk vinden. Tevens is de cultuur van de wijk onderzocht zonder theoretische onderlegger, hiervoor is in de wijkprofiel van Rotterdam nader onderzoek gepleegd. De resultaten hiervan en de vragen kunnen worden meegenomen in Gaanderen.

Uit de Leefbaarometer 2.0 wordt het volgende meegenomen:

- Indicatoren groene omgeving
- Recreatie
- Verenigingsleven

Uit het Wijkprofiel van Rotterdam wordt het volgende meegenomen:

- Het wijkprofiel wordt toegevoegd aan het stappenplan
- Vragen omtrent cultuur en sociale structuur/samenhang in de wijk

De indicatoren zoals die in Gaanderen zijn gehanteerd is de definitieve lijst met indicatoren die gehanteerd moet worden bij toekomstige projecten. Hierbij zijn aspecten van de andere Leefbaarheidsmeter in verwerkt. In Gaanderen zal er naar overleg specifiek worden ingezet op te selecteren projecten op basis van subjectieve gegevens. Er worden extra enquêtevragen gesteld rondom basisbehoeften die van belang zijn voor het project. Tevens worden opmerkelijke uitkomsten uit de objectieve gegevens getoetst bij bewoners.

Door bewoners niet de mogelijkheid te geven om aspecten van de leefbaarheid met een cijfer te beoordelen wordt voorkomen dat zij geneigd zijn om een 7 of 8 te geven. De antwoordmogelijkheden hieronder zijn aan te bevelen:

Soort vraag	Antwoordmogelijkheid
Beoordelvragen	Goed Voldoende Slecht
Veiligheidsvragen	Heel veilig, veilig, neutraal, onveilig, heel onveilig
Stellingen	Ja Nee Weet niet

Tevens bestaat de mogelijkheid van open vragen zodat er achtergronden blootgelegd kunnen worden. Voor een opzet van een vragenlijst die voldoet aan de bevindingen tijdens het onderzoek wordt verwezen naar bijlage 5. Bij de data van Gaanderen is een volledige vragenlijst opgenomen gebaseerd op de bevindingen van het onderzoek.

Onderzoeksvraag 5: Hoe moet een toekomstige monitoring in Gaanderen worden vormgegeven?

De stappen behorende bij de monitoring van Wijkinzicht is van belang voor het succesvolle uitvoering van de monitoring. Daarnaast is het kennen van de wijk een belangrijk aspect dat naar voren komt uit de monitoring. Wanneer de “cultuur van de wijk” inzichtelijk is kan hier de werkwijze op worden afgestemd en de manier van communiceren met bewoners. Zie de volgende pagina voor het stappenplan

Onderzoeksvraag 6: Is het (in vraag 1 tot en met 5) ontwikkelde monitoringssysteem geschikt als sturings- en/of evaluatiemiddel voor de projecten van de stichting Wijkinzicht?

- Kunnen projecten geselecteerd worden op basis van de data uit de monitor?
- Kunnen de data uit de monitoring gebruikt worden om op de middellange termijn effecten aan te tonen?

De monitor is ontwikkeld voor Wijkinzicht en had een tweeledig doel. Allereerst wordt besproken of de monitor voldoende dienst doet als systeem dat de leefbaarheid, volgens de visie van Wijkinzicht, van een wijk inzichtelijk maakt en veranderingen hierin kan aantonen. Het aantonen van effecten op de middellange termijn is een lastig gegeven zo blijkt uit de literatuur. Het één op één leggen van verbetering in de leefbaarheid en een project van Wijkinzicht blijkt lastig.

Tenslotte moet de monitoring dienst doen als selectiemechanisme voor nieuwe projecten of het continueren dan wel stopzetten van lopende projecten. In Schuytgraaf is deze functie niet specifiek uitgezet in de subjectieve vragen binnen de wijk. Echter uit de gegevens die zijn ontsloten en de ervaring van bewoners kwam bij beiden hetzelfde beeld naar voren. De speelmogelijkheden voor kinderen liet te wensen over. In Gaanderen zal er naar overleg specifiek worden ingezet op te selecteren projecten op basis van subjectieve gegevens. Er worden extra enquêtevragen gesteld rondom basisbehoeften die van belang zijn voor het project. Tevens worden opmerkelijke uitkomsten uit de objectieve gegevens getoetst bij bewoners. Hierdoor wordt de rol van selectie en sturingsmechanisme versterkt.

Aanbeveling

De monitor heeft als voordeel dat zij om drie manieren gebruikt kan worden. Wanneer er veranderingen in de leefbaarheid zijn wees dan kritisch ten aanzien van deze verandering. Schrijf deze niet zo maar toe door toedoen van Wijkinzicht.

Gebruik de monitor niet uitsluitend als monitoringsinstrument, maar zie het als een instrument dat er voor zorgt dat er eenvoudiger contact kan worden gelegd met bewoners en hetgeen er in de wijk speelt. Laat aan bewoners zien dat de wijk er toe doet en dat belangrijke uitkomsten uit de subjectieve gegevens serieus worden genomen, koppel deze terug. Toets de mening van bewoners ten alle tijden. Zij zijn de leidraad tijdens projecten. Het voordeel van bewoners betrekken in het proces is dat geluiden uit de wijk snel worden opgevangen. Houdt er rekening mee dat niet alle geluiden uit de wijk worden opgevangen. Ga daarom het gesprek aan met instanties en partijen uit de wijk. Vraag naar deze mensen en probeer ook hun mening te verkrijgen.

De focus op gegevens moet niet te ver gaan, houd de beleving van bewoners in het oog. De objectieve gegevens dienen als een indicator. De expertise van Wijkinzicht kan gebruikt worden om te achterhalen waarom een bepaalde indicator slecht scoort. Ook deze bevindingen moeten terug worden gekoppeld.

De cultuur van de wijk kan het best gebaseerd worden aan de hand van het Wijkprofiel in Rotterdam. Het biedt een houvast om snel en overzichtelijk te zien wat de drijfveren van bewoners zijn.

Bibliografie

- Arnhem, Gemeente. (2015). *Arnhem in Cijfers*. Opgehaald van arnhem.incijfers.nl
- BZK, M. v. (2010). *Buurtleefbaarheid beschreven*. Amsterdam.
- CBS. (2014). *Kerncijfers wijken en buurten*. CBS.
- Damen. (2010). *De invloed van de omgevingskwaliteit op de beoordeling van de leefbaarheid*.
- Dorst, M. J. (2005). *Een duurzame woonbare leefomgeving*. Delft.
- Gemeente Arnhem. (2015). *Over Schuytgraaf*. Opgehaald van <http://www.schuytgraaf.nl/nl/woningen-over-schuytgraaf/over-schuytgraaf/2>
- Gemeente Arnhem. (2016). *BAG/WAZ*.
- Gemeente Arnhem. (2016). *GBA*. Arnhem.
- Gemeente Rotterdam. (2016). *Toelichting Wijkprofiel Rotterdam*. Rotterdam.
- Hidding, M. (2006). *Planning voor stad en land*. Bussum: uitgeverij coutinho.
- Leidelmeijer, K. (2012). *Buurtparticipatie en Leefbaarheid*. Amsterdam: RIGO Research en Advies BV.
- Liedelmeijer. (2003). *Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid*.
- Movisie. (2015). *Overzicht meetinstrumenten en monitoren sociaal domein*.
- Platform31, M. v. (2013). *De wijkaanpak door de jaren heen*.
- Putnam, R. (1995). *Bowling Alone*.
- Rigo Research & Atlas voor gemeenten. (2015). *Leefbaarometer 2.0 Instrumentontwikkeling*.
- Rigo research. (2004). *Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid*.
- RIGO research. (2010). *Buurtleefbaarheid beschreven*. Amsterdam.
- Rijksoverheid. (2007). *De 40 wijken van Vogelaar*.
- SCP. (2013). *Werk aan de wijk*.
- Stokvis. (2013). *De werkende wijk*.
- Van der Wart en de Jong. (1997). *Tussen Dam en Arena*. Amsterdam.
- Veenhoven, p. d. (2000). *Leefbaarheid betekenissen en meetmethoden*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Vektis. (2013). *Vektis databestanden*.
- VROM. (2007). *Leefbaarheid van wijken*.
- Wijkinzicht. (2013). *Modelbeschrijving Wijkinzicht*.

Bijlage 1. Wijkgesprek

Wijkactieplan 2016-2017

Wat gaat er goed in Schuytgraaf en wat kan er beter? Dat weet de bewoner het beste. Want zij leven per slot van rekening in de wijk. Op 5 november vond in de Omnibus het wijkgesprek Schuytgraaf plaats. Het doel hiervan was: afspreken waar de aandacht naar toe gaat de komende twee jaar.

Het gesprek ging over drie dingen:

- Wat is nodig in de wijk.
- Wat kunnen bewoners daar zelf in doen.
- Waar kan de gemeente het beste haar geld aan uitgeven.

Opzet voor wijkgesprek van 5 november

- Uitkomsten enquêtes op posters/flappen (a2) ter ondersteuning
 - o Het wijkactieplan 2013-2015
- Workshop bespreken
 - o De informatie tijdens de speeddating mag niet verloren gaan
 - o Kwalitatieve vragen meegeven tijdens de speeddating

Speeddating

De bewoners konden vooraf kiezen bij welke van de zes thema's hun interesse/belang lag. Tijdens de "speeddating" werden bewoners aan elkaar gekoppeld (vaak personen die elkaar niet kennen) om vervolgens 3 minuten met elkaar in gesprek te gaan. Hierbij kregen zij een notieboekje om hierin de 5 belangrijkste punten van het gesprek (met betrekking op het thema) te noteren. Dit deden zij ieders met 5 verschillende personen. De uitkomsten werden vervolgens teruggekoppeld in de groep. De belangrijkste 5 uitkomsten werden vervolgens plenair besproken.

Workshop

In de workshop werden de uitkomsten van de speeddating verder uitgediept. Hierbij was het de bedoeling dat 5 belangrijkste uitkomsten bij het thema verder met elkaar werden besproken. Er werd door middel van een fotocollage gekeken naar wat de bewoners dachten bij een actie. Dit zorgde voor levendige discussies.

Om iedereen zoveel mogelijk kans te geven om zijn/haar zegje te doen gaan we in workshops aan de slag met de volgende thema's.

1. Gezondheid en Zorg
2. Groen, spelen en leefomgeving
3. Leren, werken en ondernemen
4. Veiligheid en verkeer, vervoer
5. Sport, kunst en cultuur

Dit waren de thema's waar bewoners uit konden kiezen.

Gezondheid en zorg

Een ding kwam heel duidelijk naar voren: Er moet een soort gouden gids komen van alles wat er aan aanbod is in de wijk. Deze leg je weg en pak je erbij als er wat nodig is. Een keer per jaar updaten. De gids moet opvallen. Ook alle voorzieningen in de wijk moeten er in. Het moet een fysiek boekje zien.

De bewoners van Schuytgraaf zijn zeer tevreden over de gezondheid- en zorgvoorzieningen die reeds in de wijk aanwezig zijn.

Wat men besproken heeft op 5 november;

- Diversiteit van het aanbod
- Behoeftte aan betere informatievoorziening

Groen, spelen en leefomgeving

Hieronder volgt de samenvatting van wat men vindt van de volgende punten in leefomgeving. Per punt wordt kort aangegeven wat buurtbewoners er van vinden.

- Buurtbewoners vinden dat er weinig speelvoorzieningen voor kinderen vanaf 12 jaar en ouder zijn in de buurt.
- Voor de jongste leeftijdsgroep is men tevreden.

Over het beheer van bovenstaande voorzieningen kunnen we kort zijn. Buurtbewoners zijn van mening dat hier de taak bij de gemeente en buurt ligt.

Wat men besproken heeft op 5 november

- Speelvoorziening 12 jaar en ouder, en daarnaast erg eentonig
- Tegen gaan van zwerfafval
- Ruimte voor tieners
- Fiets- en voetpaden, slechte voetpaden, vaak smal en met obstakels, te weinig voetpaden, fietspaden sluiten slecht op elkaar aan.

Leefomgeving

Opties voor WAP punten (om te stemmen op Meedoen in Arnhem)

- Ontmoetingsplekken langs skateronde voor alle leeftijden en doelgroepen.
Er zijn al plannen om ontmoetingsplekken voor jongeren te realiseren er wordt dus al voorzien op dit punt.
- Meer biodiversiteit in de wijk.
Organiseer informatieavond over biodiversiteit om samen te kijken wat we kunnen bereiken. Maak de wijk spannender en minder aangeharkt. Alle waterkanten zijn recht en worden gemaaid. Rafelrandjes geven meer ruimte voor diverse dieren. Ook de open ruimte mag spannender zijn voor kinderen om in te spelen, bv een eiland om naar toe te varen. Minder harde en rechte infrastructuur. Overal zijn drie meter brede asfaltpaden terwijl er ook schelpenpaden van een meter breed kunnen slingeren
- Schone wijk.
- Kraijcekveld naast Omnibus of andere zichtbare/centrale plek.
Ruimte voor sporten. Er leeft al een initiatief onder bewoners om een basketbal veld te realiseren.

- Centrale en vaste locatie (ruimte) voor het tieners/jongeren in Schuytgraaf, waar andere bewoners ook gebruik van kunnen maken.

Leren, werken en ondernemen

Wat men bespreekbaar wil maken op 5 november;

- Informatie over welke ondernemer waar zit
- Meer mogelijkheden voor ondernemers
- Lastig om zichtbaar te zijn als bedrijf in de wijk

WAP punt: het is lastig om hier een WAP te maken. Er wordt wel aangegeven dat een aantal zaken door het netwerkplatform van Schuytgraaf kan worden opgepakt.

Veiligheid en verkeer

Hieronder volgt de samenvatting van wat men vindt van de volgende punten met betrekking tot veiligheid. Per punt wordt kort aangegeven wat buurtbewoners er van vinden

Wat men bespreekbaar wil maken op 5 november;

- Onveilige verkeerssituatie rondom de omnibus en salamander (zorgwekkend, verontrustend)
- Gevaar door hard rijden
- Parkeervoorzieningen (gebrek aan, altijd vol)

Zelf doen door bewoners:

- Elkaar aanspreken op asociaal rijgedrag
- Samen actie voeren; richting bewoners en overige
- Klaar-overs tijdens schooltijden
- Buurtpreventie

WAP punt: Fietspaden veiliger maken door de huidige paden te verbeteren. Knelpunten daarbij zijn dat auto's oneigenlijk gebruik maken van de fietspaden en de aanleg- en oversteken van fietspaden soms te smal zijn.

Sport, kunst en cultuur

Ook hier konden buurtbewoners aangeven wat zij vinden van de voorziening (gerelateerd aan bovenstaand onderwerp) vinden.

Wat men bespreekbaar wil maken op 5 november;

- Informatie over het aanbod van kunst en cultuur
- Meer openbare kunst
- Omnibus voor wijkactiviteiten

Sport: WAP punten (om op te stemmen via Meedoen in Arnhem)

- Bestaande grasveldjes beter geschikt maken om op te spelen (voetballen). Nu te veel gaten en hobbels. Meer trapveldjes door de wijk heen.
- Verhard multifunctioneel sportplein rond de Omnibus voor de leeftijd 10plus.
- Multifunctioneel veld/plein voor sport, spel, kunst en wijkevenementen.

Ideeën voor realisatie en inzet bewoners:

- Betrekken van studenten (stageopdrachten) bij het opstellen en uitvoeren van activiteiten.
- Bewoners nemen contact op met de grondexploitatiemaatschappij en de wethouder i.v.m. nader onderzoek voor inzet bovenstaand doel.
- Werven van fondsen voor activiteiten en voorzieningen.
- Betrekken van ONS in werving van middelen.
- Met jongeren en partners (zoals onderwijs) basketbalpleintje ontwerpen, indelen en inrichten en aanleggen.
- Centrale (overdekte?) plek voor jongeren in Omnibus (is WAP punt vanuit leefomgeving)

Kunstpunten: (WAP stempunten)

- Kunstwerken maken met buurtbewoners per buurtje
- Fietspad van station naar Parklane aankleden met kunst
- Festival organiseren
- Tijdelijke kunstuitleen in openbare ruimte waar jongeren/bewoners aan bij kunnen dragen.
- Kunstvoorwerpen plaatsen die uitdagen tot activiteiten.
Kunstvoorwerp(en) als speelobject.
- Standbeeld bij Omnibus. Het standbeeld van de motivatie (iets uitbeelden wat anderen inspireert om te doen). Het liefst voor elk school een en gemaakt door de leerlingen van de school.
- Meer kunstwerken in de openbare ruimten maken met bewoners in buurtjes, langs fietspaden, bij de scholen etc.
- Kunstvoorwerp als speelobject.
- Kunstuitleen in openbare ruimte.
- Kunstwerkplaats aantrekkelijker maken; met behulp van jongeren uit de wijk opknappen
- Opbouwwerk kan hierin verbinden indien gewenst. Jongeren betrekken bij beeldhouwsymposium

Bijlage 2. Professionele blik op Schuytgraaf

Schuytgraaf is een nieuwe Vinex-wijk van Arnhem, in de Nederlandse provincie Gelderland. Schuytgraaf ligt in de Overbetuwe en ten zuidwesten van de binnenstad van Arnhem. Tot en met 2028 worden circa 6.250 woningen gebouwd voor zo'n 15.000 Arnhemmers. Schuytgraaf is anders dan andere nieuwbouwwijken. De buurten in de wijk hebben allemaal een eigen karakter met een verrassende variatie in woningen en straten. Door de nabijheid van de Betuwe en de binnenstad van Arnhem heeft Schuytgraaf een bijzondere ligging. Daardoor voldoet het wonen in Schuytgraaf aan veel individuele woonwensen. Er zijn zowel huur- als koopwoningen in de wijk.

Het percentage tot 14 jaar bedraagt maar liefst 31%. Het percentage 15 tot 24 jaar bedraagt 7%. Op termijn zal er hier een natuurlijke verschuiving plaatsvinden. De groep van 0 tot 14 jaar zal immers opgroeien. In buurten waar veel jongeren wonen, zijn gemiddeld genomen minder jonge kinderen. Dit zal ook in de toekomst gebeuren bij Schuytgraaf. Dat komt overeen met de ontwikkeling die buurten doormaken, waarbij veelal de start plaatsvindt met gezinnen met jonge kinderen, die ouder worden, waarna de buurt vergrijst om daarna de cyclus te herhalen.

In Schuytgraaf zijn verschillende voorzieningen voor gezinnen met kinderen. Er zijn verschillende scholen, mogelijkheden voor kinderopvang en speelvoorzieningen. Dit valt te lezen op de site www.schuytgraaf.nl, uit de fietstocht kwam een ander beeld naar voren. De speelvoorzieningen in de wijk zijn er. Maar het betreft hierbij voornamelijk speelvoorzieningen voor kinderen van 0-6 jaar. Wanneer je dit in ogenschouw neemt met de hiervoor eerder beschreven leeftijdsopbouw in de wijk, kan dit in de toekomst tot mogelijke problemen leiden.

Tevens daagt de wijk ook niet uit tot spelen. Dit komt mede door een overvloed van parkeergelegenheden in de straat. Dit beperkt de mogelijkheid tot spelen.

Bovenstaande foto geeft een indruk van een straat waar kinderen wonen. Hier is weinig aanleiding tot spelen en daarbij heeft de straat niet een uitnodigende uitstraling.

Ook de foto hiernaast geeft het hiervoor beschreven probleem weer. Ook deze straat nodigt weinig uit tot spelen.

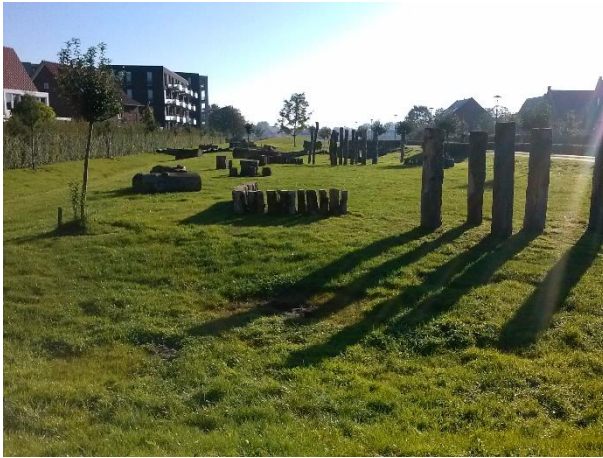
De speelvoorzieningen die er zijn, zoals al eerder is aangegeven, zijn voornamelijk voor de jonge kinderen 0 – 6 jaar. Deze speelvoorzieningen worden op termijn overbodig omdat kinderen in de wijk opgroeien.

Waar de oudere kinderen kunnen spelen/voetballen is bij het voetbalcomplex. Hier wordt de mogelijkheid geboden om gebruik te maken van de voetbalvelden. Tevens is er bij de Hema een voetbalkooi gemaakt waar jongeren kunnen voetballen.

In de wijk zijn diverse “groene” en “natuurlijke” speelvoorzieningen aangelegd. Deze zijn goed onderhouden, liggen centraal in de wijk, duurzaam en dragen bij aan het groene karakter van de wijk. Echter zijn ook deze speelvoorzieningen voornamelijk voor kinderen van 0 – 6 jaar.

Hiernaast is zo’n natuurlijke speelplek weergegeven. Het is een natuurlijke speelplek waar ook gevoetbald kan worden, dit is de enige plek met de hiervoor weergegeven voetbalkooi waar dit kan.

Er kan alleen dan gevoetbald worden indien het trapveldje enigszins geëgaliseerd wordt. Dat is nu niet het geval, dus wordt het ook niet als zodanig benut. De groenstroken die er wel zijn, zijn veelal niet geschikt tot trapveldje. Veel groenstroken zijn smal, liggen naast een fietspad of relatief grotere weg en of zijn tot wadi’s aangepast.

Functie en gebruik komen dus niet overeen, inrichting van de speelvoorziening verhindert in sommige gevallen het gebruik.

Het is voor iedereen van belang dat de speelvoorziening blijft aansluiten op bijvoorbeeld de bevolkingssamenstelling van de buurt, de omgeving en de manier waarop kinderen spelen en/of gebruik maken van de speelvoorziening. Het is nuttig om bijvoorbeeld eens in de twee jaar te kijken of de speelvoorziening nog voldoet aan het oorspronkelijk doel en aansluit op de behoefte van de gebruikers.

Gebrek aan speelruimte of vaste speelelementen zorgt mede voor gebrek aan beweging. Het is daarom van groot belang dat er genoeg inspirerende speel- en sportplekken zijn. In de openbare ruimte, maar ook bij sportverenigingen, speeltuinverenigingen of door openbare schoolpleinen. In Schuytgraaf bestaat de mogelijkheid voor uitbreiding van het aantal speelvoorzieningen. Er zijn voldoende groen stroken waar wat mee gedaan kan worden, wadi's zijn hier echter vaak een belemmerende factor. Ook de "natuurlijke" speelaanleidingen in de wijk zijn er niet of nauwelijks. Voor natuurlijke speelaanleidingen moet je echt naar de rand van de wijk. Er zijn wel waterpartijen, maar deze zijn te breed.

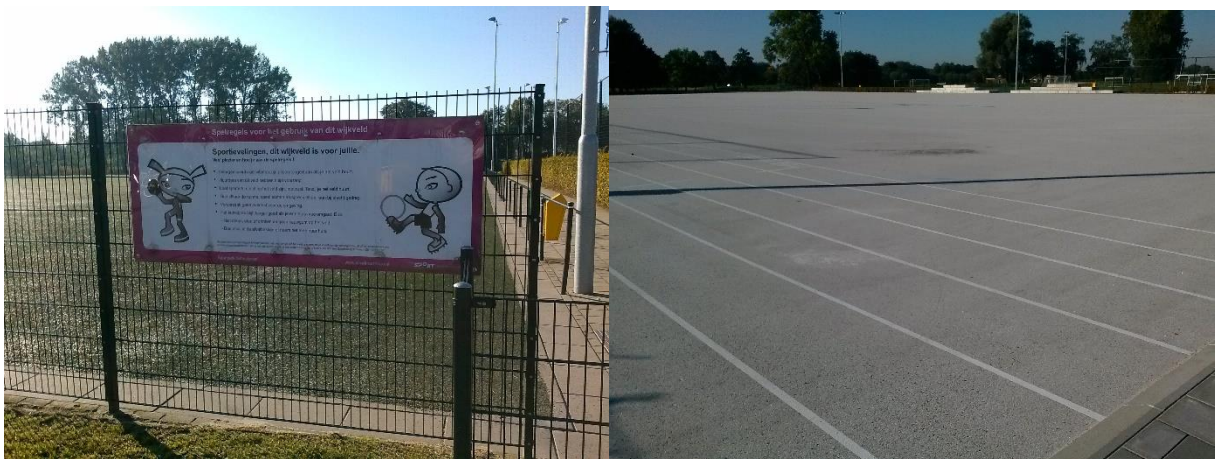
Bovenstaande wadi's zijn overal door de wijk

Eén van de vele ongebruikte plekken waar meer meegedaan kan worden

In de wijk zijn weinig speelaanleidingen. De geparkeerde auto's zorgen ervoor dat kinderen hier niet snel zullen voetballen of andere activiteiten ondernemen. Het nodigt niet uit om naar buiten te gaan. Maar ook speelaanleidingen zoals een blinde muur of een stuk asfalt/beton ter grootte van een speelplein zijn nergens te vinden. Ja, weer aan de rand van de wijk bij de sportvereniging. Maar daar ga je als 8 jarige niet alleen naartoe. Juist dat zijn voor kinderen mogelijkheden om wat mee te doen.

Bij de omnibus bleek dat er rondom de school diverse speelmogelijkheden waren voor de kinderen. Het was er echter zeer druk met een grote groep spelende kinderen, en relatief gezien weinig ruimte. Rondom de omnibus is veel grond over wat niet in gebruik is, een tijdelijke invulling hiervan kan zeer zeker bijdragen aan de levendigheid rondom de school.

Deze plekken, ook wel pauzelandenschappen genoemd, zijn in de praktijk van essentiële waarde. Waar pauzes vaak worden gezien als onproductieve tijd, zijn ze in de praktijk van essentiële waarde. Pazuelandenschappen zijn plekken waar de wereld in wording is, waar een stortvloed aan scenario's mogelijk is.

Tussentijdse landschappen zijn gepland of ongepland en kennen een natuur/landbouw karakter of zijn meer gericht op openbare ruimte en cultuur. Voorbeelden:

- Tijdelijke tuin/natuur/wonen
- Stadslandbouw
- Kunstproject
- Mobiele en flexibele architectuur
- Tijdelijk sportterrein/spel/recreatie

De duur van het mogelijke gebruik van het pauzelandschap bepaalt de invulling. De duur van de tijdelijke invulling kan variëren van dagen, een week, tot vele jaren. Ook vanuit de kinderen blijkt dat er behoefte is aan een voetbalveld/Krajicek court waar opgespeeld en gesport kan worden. Dit kwam ook naar voren bij het Wijkgesprek van 5 november.

Bijlage 3. Ontsluiten gegevens over indicatoren

In dit hoofdstuk is onderzocht waar objectieve gegevens ontsloten kunnen worden.

Basisbehoefte wonen

Paramater	Indicator	Objectieve bron	Subjectieve bron
Demografie	Bevolkingssamenstelling	GBA	
	Leeftijdsopbouw	GBA	
Huur sociaal/particulier, koop	Verhouding huur (sociaal/particulier) koopwoning	BAG/WAZ	
Staat van de woning	Beoordeling van de woning	Kadaster/Lemon monitor (mits aanwezig in gemeente)	Bewoners
Leegstand	Leegstandcijfer	CBS	
Doorstroomtijd	Verhuisbewegingen	Kadaster	
Woningtype	Rijtjes-hoek-vrijstaand- Zonder1 kap enz.	BAG/WOZ	

Basisbehoefte gezondheid

Paramater	Indicator	Objectieve	Subjectieve bron
Gezondheidsvoorzieningen	De nabijheid van gezondheidsvoorzieningen	Objectvision (BIG)/CBS	
	Ervaren kwaliteit van gezondheidsvoorzieningen		Bewoners
Gezondheidsgevoel	Hoe ervaart iemand zijn eigen gezondheid	Monitors Jeugdgezondheid, Volksgezondheid of Gezondheid ouderen	Bewoners
Geboortekwaliteit	Zuigelingsterfte per 1000 levendgeborenen	BRP	
Beroep op huisarts	Hoe vaak raadpleegt men een huisarts	NZA	
Arbeidsongeschikt	Bewoners met een arbeidsongeschiktheidsuitkering	CBS	
Gezondheidsuitgaven	Uitgaven aan zorg	De Vektis Databestanden Zorgverzekeringswet	
Verslaving	Verslavingscijfer	Niet te ontsluiten op wijkniveau	

Basisbehoefte veiligheid

Paramater	Indicator	Objectieve bron	Subjectieve bron
Aangiften	Politie melding	Politie cijfers, op te vragen	
Ongevallen	Verkeersongeval cijfer	Politie cijfers, op te vragen	
Slachtoffer van een misdrijf	Misdadecijfers	Politie cijfers, op te vragen	
Onveiligheidsgevoel	Hoeveel bewoners hebben een onveilig gevoel	Gemeente (indien onderzoek is gedaan, zoals in Arnhem)	Bewoners

Veiligheid in eigen wijk	Veiligheidscijfer voor eigen wijk	Gemeente (indien onderzoek is gedaan, zoals in Arnhem)	Bewoners
Verkeer en parkeeroverlast	Verkeer en parkeeroverlast	Gemeente (indien onderzoek is gedaan, zoals in Arnhem)	Bewoners
Sociale en fysieke overlast	Verloedering + intimidatie enz.	Gemeente (indien onderzoek is gedaan, zoals in Arnhem)	Bewoners

Basisbehoefte vrije tijd

Parameter	Indicator	Objectieve bron	Subjectieve bron
Cultuur	Soort culturele vestigingen	CBS/Objectvision	
	Toneel, bibliotheek.	CBS/Objectvision	
Sport	Soort sportvereniging in de wijk	Objectvision	Bewoners
	Aantal leden	Gemeente (indien onderzoek is gedaan, zoals in Arnhem)	
	Type sportvereniging		Inventarisatie
Winkelaanbod	Waardering van bewoners + de nabijheid.	CBS	Bewoners
Kunst	Waardeoordeel van kunst in wijk, wat vinden bewoners hiervan		Bewoners/professionele blik

Basisbehoefte werken

Parameter	Indicator	Objectieve bron	Subjectieve bron
Inkomen	Gemiddeld inkomen	CBS	
	Werkloosheid	CBS	
	Percentage hoge/lage inkomens	CBS	
Ondernemen in de wijk	Soort bedrijfsvestigingen + ervaring bewoners	CBS	Bewoners
	Groei aantal bedrijfsvestigingen	CBS	
Toeleiding naar werk	Vinden bewoners gemakkelijk werk		Bewoners
Vrijwilligerswerk	Percentage vrijwilligers	Gemeente (indien onderzoek is gedaan, zoals in Arnhem)	

Basisbehoefte leren

Parameter	Indicator	Objectieve bron	Subjectieve bron
Scholen	Aantal binnen straal van 3km	CBS	
	Waardering voor school (kleuren indicator)	Onderwijsinspectie	Bewoners
	Afstand	CBS	
Opleidingsniveau	laag/midden/hoog opgeleiden in een wijk	RIGO research en advies	
Kinderdagverblijven	Aantal binnen straal van 3km + waardering bewoners	CBS	Bewoners

Bijlage 4. Data Schuytgraaf

Hieronder volgen de objectieve gegevens over de wijk Schuytgraaf en de referentiegemeente Arnhem. Allereerst worden de gegevens rondom de basisbehoefte wonen weergegeven:

Wijk Schuytgraaf Gemeente Arnhem		
0 t/m 9	22,40%	11,30%
10 t/m 19	13,20%	10,70%
20 t/m 29	9,40%	15,40%
30 t/m 39	21,40%	14,80%
40 t/m 49	20,10%	14,80%
50 t/m 59	7,40%	13,20%
60 t/m 69	4,20%	10,60%
70 t/m 79	1,80%	5,80%
80 t/m 89	0,20%	2,80%
90 t/m 99	0,00%	0,60%
100 e.o.	0,00%	0,00%

Tabel 10: Leeftijdsopbouw (Gemeente Arnhem, 2016)

Bevolking		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Totaal	9816	153817
Bevolkingssamenstelling		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Turken	3,30%	5,40%
Marokkanen	1,50%	2,20%
Surinamers	2,40%	2,10%
Antillianen	1,40%	1,60%
Overig niet-westers	7,30%	7,40%
Westerse allochtonen	9,90%	11,50%
Nederlanders	74,10%	69,80%

Tabel 11: bevolking en bevolkingssamenstelling: (Gemeente Arnhem, 2016)

Eigendomsverhouding		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
koop	64,10%	43,70%
corporatiebezit	26,70%	38,30%
overige verhuur	8,20%	16,50%
overig / onbekend	1,10%	1,50%

Tabel 12: eigendomsverhouding (Gemeente Arnhem, 2016)

Woningtype		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
tussenwoning	34,40%	30,10%
hoekwoning	13,10%	11,00%
2^1 kap / geschakeld	23,00%	7,90%
vrijstaande woning	8,70%	2,80%
flat / appartement	14,30%	33,60%
boven- / benedenwoning	1,80%	11,00%
overig / onbekend	4,70%	3,70%

Tabel 13: Woningtype

Staat van de woning		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Rapportcijfer woning	8,1	7,6
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Percentage leegstand	3,00%	5,00%

Tabel 14: Staat van de woning (Arnhem, Gemeente, 2015) + leegstand (CBS, 2014)

Hieronder volgen de objectieve gegevens van de basisbehoefte gezondheid:

Nabijheid van gezondheidsvoorziening		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Afstand tot ziekenhuis (incl. buitenpolikliniek) in km	4,3km	2,5km
Aantal ziekenhuizen binnen 5km	0,7	1,4
Aantal ziekenhuizen binnen 10km	2,2	3

Tabel 15: Nabijheid gezondheidsvoorziening (CBS, 2014)

Gezondheidsgevoel		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Matig/slecht ervaren gezondheid	5,90%	13,70%

Tabel 16: Gezondheidsgevoel (Arnhem, Gemeente, 2015)

Geboortekwaliteit		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
zuigelingsterfte per 1000 levendgeborenen	onbekend	7,32

Tabel 17: Geboortekwaliteit (Arnhem, Gemeente, 2015)

Beroep op huisarts		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Gemiddeld aantal consulten per inwoner per jaar	3,5	4,3
Percentage inwoners contact fysiotherapeut	15,30%	19,50%

Tabel 18: beroep op huisarts + fysiotherapie (NZA, 2015)

Arbeidsongeschiktheid		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Personen met een AO-uitkering	3,60%	5,60%

Tabel 19: Arbeidsongeschiktheid (CBS, 2014)

Gezondheidsuitgaven			
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem	Verskil kosten Schuytgraaf in %
Gezondheidsuitgaven 2011	€ 2.045,00	€ 1.861,00	+ 9%
Gezondheidsuitgaven 2012	€ 2.068,00	€ 1.881,00	+ 9%
Gezondheidsuitgaven 2013	€ 2.191,00	€ 1.994,00	+ 9%

Tabel 20: Gezondheidsuitgaven (Vektis, 2013)

Hieronder volgen de objectieve gegevens van de basisbehoefte veiligheid:

Aangiften (2012)		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Totaal aangiftes	103	13423

Misdrijf (2012)		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Totaal aantal misdrijven	373	14618

Gevoel van veiligheid (2012)		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Onveiligheidsgevoel in de eigen buurt	16%	26%
rapportcijfer veiligheid eigen wijk	6,9	6,6
Verloedering (kengetal)	2,9	3,9
Sociale overlast (kengetal)	0,8	2,2

Hieronder volgen de objectieve gegevens van de basisbehoefte vrije tijd:

Culturele voorzieningen		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Aantal culturele vestigingen	20	1210
Afstand tot bibliotheek	3,1 km	1,8 km

Sport		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Inwoners die sporten	76%	62%

Nabijheid voorziening		
Nabijheid voorzieningen – afstand tot grote supermarkt		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Nabijheid in km	1,6	0,7
rapportcijfer voorzieningen in eigen buurt	5,6	7

Hieronder volgen de objectieve gegevens van de basisbehoefte werken:

Inkomen		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Gemiddeld inkomen per inkomensontvangers	€ 38.200,00	€ 29.500,00
Percentage hoge inkomens	25%	15%
Percentage lage inkomens	32%	50%

Ondernemen in de wijk		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Aantal bedrijfsvestiging	620	13960
Groei aantal bedrijfsvestigingen t.o.v. 2014	6,20%	4,30%

Vrijwilligerswerk		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Percentage vrijwilligers (+15)	31%	33%
Percentage vrijwilligers (+65)	38%	35%

Hieronder volgen de objectieve gegevens van de basisbehoefte leren:

Scholen		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
aantal basisscholen binnen een straal van 3km	7,9	13,6
afstand tot school	0,8 km	0,6
Waardering voor scholen		

Opleidingsniveau		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
% laagopgeleiden	18%	31%
% middelbaar opgeleiden	31%	33%
% hoogopgeleiden	52%	36%
% voortijdig schoolverlaters	1,8%	3,2%

Kinderdagverblijven		
	Wijk Schuytgraaf	Gemeente Arnhem
Aantal binnen straal 3 km	6,1	15,5
Afstand tot kinderdagverblijf	0,8 km	0,6 km
Kinderen in de opvang	50%	37%

Per basisbehoefte zijn een aantal belevingsvragen gesteld aan de bewoners. In Schuytgraaf is de nadruk gelegd op het voorzieningenniveau en wat bewoners hiervan vinden.

Basisbehoefte wonen

		Goed	Voldoende	Slecht	Weet niet
Leefbaarheid	Straatmeubilair	14%	51%	31%	4%
	Speelvoorziening 0 – 6 jaar	35%	44%	21%	-
	Speelvoorziening 6 – 12 jaar	33%	41%	15%	11%
	Speelvoorziening 12 – jaar en ouder	24%	44%	18%	14%
	Openbaar groen	8%	20%	46%	26%
	Fiets en voetpaden	44%	32%	24%	-
	Straatverlichting	36%	48%	16%	-

Basisbehoefte gezondheid

	Goed	Voldoende	Slecht
Wat vindt u van de gezondheid- en zorgvoorzieningen	56%	36%	4%
Wat vindt u van het aanbod aan gezondheid- en zorgvoorzieningen	47%	46%	4%
Wat vindt u van de bereikbaarheid van gezondheid- en zorgvoorzieningen in de wijk	53%	38%	6%

Basisbehoefte veiligheid

Bewonerservaringen met de volgende aspecten met betrekking tot veiligheid	Goed	Voldoende	Slecht
Verkeer	21%	49%	30%
Leefbaarheid	52%	42%	6%
Parkeren	30%	47%	23%
Overlast	37%	53%	10%

Basisbehoefte vrije tijd

Wat vindt u van het aanbod van de volgende voorzieningen in de wijk?	Slecht	Voldoende
Sport	8%	47%
Kunst	14%	40%
Toneel	14%	34%
Muziek	18%	33%
Dans	14%	38%
Bibliotheek	48%	26%

Basisbehoefte werken

Beoordeling ondernemersklimaat Schuytgraaf	Goed	Voldoende	Slecht	Weet niet
Wat vindt u van het ondernemersklimaat in de wijk?	27%	34%	12%	27%
Er is in de wijk voldoende informatie te vinden over de toeleiding naar werk	3%	18%	35%	44%

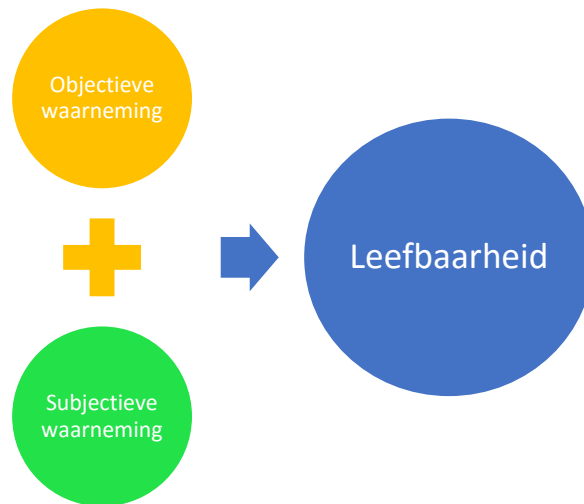
Basisbehoefte leren

Geen vraag t.a.v. leren.

Bijlage 5. Gaanderen inzicht

Gaanderen in zicht

Om te bepalen hoe de basisbehoeften zijn ingevuld wordt er gebruikt gemaakt van objectieve en subjectieve gegevens. De basisbehoeften die Wijkinzicht hanteert zijn: wonen, werken, gezondheid, leren, vrije tijd en veiligheid. Om te kunnen zien waar behoefte aan is in Gaanderen of dat ingrepen invloed hebben gehad op de leefbaarheid worden zowel objectieve als subjectieve kenmerken gemeten. De relatie tussen objectief en subjectief is van belang voor projecten; acties grijpen in op objectieve kenmerken en kunnen daarmee indirect invloed uitoefenen op de beleving van de leefomgeving(subjectief).

De basisbehoeften die Wijkinzicht hanteert zijn uitgewerkt in indicatoren die bij de basisbehoefte hoort. Deze gegevens zijn van belang om zicht te krijgen op de wijk. De gegevens hieronder stellen de staat van de wijk vast bij aanvang van het project van Wijkinzicht. Om de gegevens in perspectief te plaatsen is de gemeente Doetinchem als referentiekader gekozen.

De opzet van de meting is de volgende:

Stap 1: ontwikkelingen in de wijk + wijktypologie opstellen

Stap 2: Objectieve gegevens

Stap 3: Subjectieve gegevens

- Algemene vragen met betrekking tot de basisbehoeften
- Vragen naar aanleiding van de objectieve gegevens
- Project afhankelijke vragen (met betrekking tot basisbehoeften wonen + vrije tijd)

Ontwikkelingen in de wijk

- Een nieuw onderwijsaccommodatie wordt ontwikkeld.
- Reconstructie rijksweg

Er bestaat van oudsher een zekere scheiding tussen twee groepen bewoners van Gaanderen. De spoorlijn Winterswijk – Zevenaar die dwars door het dorp loopt, vormt de grens tussen Gaanderen-Noord ('Oud-Gaanderen') en Gaanderen-Zuid ('Nieuw-Gaanderen'). Gaanderen is een landelijke gemeente.

Grondgebruik	Percentage Gaanderen	Percentage Doetinchem
Agrarisch	79 %	
Bos en open natuur	2 %	
Stedelijk	19 %	

In het stedelijke deel van Gaanderen is het winkelcentrum 't Ganderije gevestigd. 't Ganderije en de dorpskern hebben een aantrekkelijke variatie aan winkels voor de directe dagelijkse behoeften zoals supermarkt, bakker, slager, drogist etc. Het sociaal-culturele en sportcentrum van Gaanderen wordt gevormd door sportpark de Pol met cultuurcluster/wijkcentrum de Trefkuul, de sporthal, de bibliotheek en de huisvesting voor vele verenigingen. In Gaanderen is geen sprake van bezoekers trekkende voorzieningen. Het winkelcentrum voorziet in de winkelfunctie van bewoners van Gaanderen.

Daarnaast is de werkgelegenheid in Gaanderen beperkt. De meeste mensen uit Gaanderen werken buiten het dorp, in Doetinchem of andere plaatsen binnen en buiten de regio.

Bedrijfsvestiging	Percentage Gaanderen	Doetinchem	Nederland
Landbouw, bosbouw en visserij	7,7 %	4,3 %	5,2 %
Nijverheid en energie	19,4 %	15 %	15,5 %
Handel en horeca	24,7 %	27 %	23 %
Vervoer, informatie en communicatie	7,7 %	7 %	8,2 %
Financiële diensten, onroerend goed	7,7 %	11,9 %	10,3 %
Zakelijke dienstverlening	19,4 %	22,7 %	25,2 %
Cultuur recreatie overige diensten	14,3 %	12,3%	12,6 %

Gemiddelde woningwaarde	Gaanderen	Doetinchem	Nederland
Bedrag in euro	214.000	209.000	223.000

Basisbehoefte wonen

Bevolkingssamenstelling Gaanderen

Inwoners totaal 5545

Leeftijd	Gaanderen	Doetinchem	Nederland
0 – 15	16 %	16,7 %	17 %
15 – 25	11 %	10,9 %	13 %
25 – 45	21 %	23,5 %	25 %
45 – 65	32 %	29,9 %	28 %
65 +	20 %	19 %	18 %

Woning naar eigendom	Gaanderen	Doetinchem	Nederland
Koopwoning	67 %	59 %	56 %
Huurwoning	33 %	40 %	43 %

Leegstand	Gaanderen	Doetinchem	Nederland
Woningen	4 %	4 %	5 %
Leegstandbedrijfs/winkelpanden	8,3%	7.8 %	8.7 %

De leegstand in Gaanderen loopt vermoedelijk op door de fusie van twee scholen. Hierdoor is dit een uitkomst waar wat meegedaan kan worden. In Gaanderen behoeven de voormalige locatie St. Jozef, de Augustinuskerk en -school en de omgeving eromheen aandacht, evenals de andere leegkomende schoolgebouwen door de realisatie van het MFA bij De Pol. Daarnaast is het leegstandscijfer hoger dan in Doetinchem.

Onderstaande gegevens zijn niet voorhanden voor Nederland omdat deze niet op dezelfde wijze zijn ontsloten.

Beoordeling van de leefbaarheid	
Gaanderen	8
Doetinchem	7.8

Kwaliteit eigen woning	
Gaanderen	7.6
Doetinchem	7.5

Beoordeling van aspecten van de leefomgeving	Gaanderen	Doetinchem
Woonomgeving	7.5	7.4
Groenvoorziening	7.3	7.3
Speelvoorziening	7	6.8

Betrokkenheid bij eigen buurt	Heel/enigszins betrokken	84%
	Niet nauwelijks betrokken	16 %
Ontvangen informele ondersteuning	Mantelzorg	6%
	Hulp van vrijwilliger	3%
Buurtparticipatie	Inzet voor sfeer	30 %
	Inzet voor leefbaarheid en veiligheid	19 %
	Deelname aan leuke activiteit	39 %

Basisbehoefte gezondheid

Afstand tot huisartsenpraktijk 1,0 km

Aantal ziekenhuizen binnen 20km: 1

Gemeente	Doetinchem
Gemiddelde kosten per persoon per jaar	
Totale kosten	€ 2.233
Verschil met landelijk gemiddelde Totale kosten	3% meer

Gezondheidskosten zijn op wijkniveau niet voorhanden.

	Doetinchem	GGD	Nederland
Levensverwachting bij geboorte	81,0	81,1	81,0
Levensverwachting bij geboorte, mannen	79,5	79,0	78,9
Levensverwachting bij geboorte, vrouwen	82,3	83,1	82,9

Basisbehoefte veiligheid

Uit documentatie blijkt dat er zorgen zijn rondom verkeersveiligheid (dorpsplan Gaanderen)

	Gaanderen	Doetinchem
Overlast van personen	7.5	7.1
Verkeersoverlast	7.2	6.9
Overlast criminaliteit	8.2	7.5
Veiligheid algemeen	8.4	7.9

Hoe hoger hoe minder overlast

Basisbehoeften vrije tijd

Voorzieningen (aantal binnen kern of afstand in km vanaf)

Voorziening	Gaanderen	Doetinchem (centrum)
Basisschool (aantal)	3	22
Supermarkt (aantal)	1	14
Bibliotheek (aantal)	1	onbekend
Eerstelijns gezondheidszorg (aantal)	2	14
Ontmoetingspunt (aantal)	2	9
Pinautomaat (aantal)	2	16
Sportvereniging (aantal)	1	17

Voorzieningen zijn in de wijk aanwezig. Of bewoners hier tevreden over zijn zal uit de subjectieve gegevens moeten blijken.

Beoordeling voorziening	Gaanderen	Doetinchem
Voorziening	7	7.1

OUDEDAGSVOORZIENING

Gaanderen heeft een actief verenigingsleven zo blijkt uit de factsheet van Gaanderen. Zij heb diverse sportverenigingen (voetbal + batminton), vve's en een dorpsraad. In totaal zijn er 11 geregistreerd bij de KVK.

Basisbehoefte werken

	Gaanderen	Doetinchem	Nederland
Gemiddeld inkomen per inkomstenontvanger	€27.100	€28.800	€30.800
Personen met laag inkomen	45 %	42 %	40%
Personen met hoog inkomen	14 %	17 %	20%

Basisbehoefte leren

Afstand tot kinderdagverblijf 1,0 km

Afstand tot school 0,7 km

Scholen binnen 3 km 4,3 (*Het gemiddeld aantal scholen binnen 3 kilometer over de weg voor alle inwoners van een gebied*)

In Gaanderen zijn drie basisscholen gevestigd. Dit zijn het:

- St Martinus
- Obs Wis en Wierig
- Sint Augustinus

De kwaliteit van het onderwijs op Basisschool St Martinus is voldoende. **Aantal leerlingen: 119**

De kwaliteit van het onderwijs op Basisschool Wis en Wierig is voldoende. **Aantal leerlingen: 158**

De kwaliteit van het onderwijs op Basisschool Sint Augustinus is voldoende. **Aantal leerlingen: 165**

De scholen in Gaanderen gaan fuseren. Er zal een nieuw pand worden gerealiseerd met een capaciteit voor 350 leerlingen. St Martinus en het Sint Augustinus gaan een fusie aan. De realisatie van het nieuwe pand wordt verwacht eind 2017.

Voor de enquête wordt een vragenlijst opgesteld. Deze is gericht op de algemene invulling van de basisbehoeften. Per basisbehoefte worden een aantal standaard vragen opgesteld. Waar mogelijk zijn deze zoveel mogelijk gebaseerd op de vragen die ook in Schuytgraaf zijn gesteld. Omdat Gaanderen een andere wijktypologie heeft dan Schuytgraaf zullen de vragen her en der ook hierop worden aangepast. Voor een verdere verdieping van de enquête worden vragen gesteld omtrent opmerkelijke uitkomsten van de objectieve gegevens van Gaanderen. De leegstand in Gaanderen is op vergelijkbaarniveau met dat van Doetinchem. Echter met de aanstaande fusie van de basisscholen zal de leegstand toenemen. Daarnaast is men in Gaanderen tevreden over het dorp, 1 aspect wat echter achterblijft t.o.v. Doetinchem zijn de voorzieningen. Om er achter te komen waar dit in zit worden hier ook vragen over opgesteld. Daarnaast worden er vragen gesteld omtrent twee basisbehoeften. Het gaat hierbij om de basisbehoefte vrije tijd en wonen.

Algemene vragen rondom de basisbehoeften waarop niet wordt ingezoomd volgen hieronder:

1. Wonen. Hoe beoordeelt u de volgende aspecten van de leefomgeving?

- Straatmeubilair
- Speelvoorzieningen
- Openbaar groen
- Fiets en voetpaden
- Straatverlichting

Antwoordmogelijkheid: goed voldoende slecht

Tevens worden hier extra vragen gesteld over de basisbehoefte wonen die van belang is tijdens het project in Gaanderen. Aspecten die van belang zijn voor het project zijn: leegstand, vergrijzing en ontgroening. Hier zijn de vragen op afgestemd.

Ziet u vergrijzing daadwerkelijk als een probleem?

Antwoordmogelijkheid: ja/nee

Wat zijn de voordelen van een oudere gemeenschap?

Antwoordmogelijkheid: Open vraag

Ziet u het als een probleem dat jongeren wegtrekken uit Gaanderen?

Antwoordmogelijkheid: ja/nee

Waarom denkt u dat jongeren wegtrekken?

Antwoordmogelijkheid: Open vraag

In Gaanderen is sprake van 8.2 % leegstand. Wat is volgens u de voornaamste oorzaak van die leegstand? **Wat denkt u dat de reden is voor de leegstand in Gaanderen?**

- Vergrijzing
- Wegtrekkende jongeren
- Winkelen via internet (verdwijnen winkels)
- Onaantrekkelijk winkelaanbod
- Landbouw functie verlies

Door de samenvoeging van de St. Martinusschool en de Augustinusschool komen er twee schoolgebouwen vrij. St. Martinus is een gemeentelijk monument. Herbestemming is hier gewenst. De Augustinusschool is gelegen nabij het voormalige St. Jozef en de leegstaande Augustinuskerk.

Wat ziet u graag in vrijkomende bebouwing gevestigd worden? (denk hierbij aan wonen, voorziening voor jong en oud, enz.)

Antwoordmogelijkheid: open vraag

2. Gezondheid

De volgende aspecten in de leefomgeving zijn in Gaanderen voldoende aanwezig?

- Natuurspeeltuin
- Moestuinen
- Beweegruimte
- Gezondheidsvoorziening
 - o Ouderenzorg
 - o Zorg voor jongeren

Antwoordmogelijkheid: goed, voldoende, slecht

Zijn gezondheidsvoorziening goed bereikbaar in Gaanderen?

Antwoordmogelijkheid: goed, voldoende, slecht

3. Veiligheid

- Hoe veilig voelt u zich in het algemeen in Gaanderen?

Antwoordmogelijkheid: Heel veilig, veilig, neutraal, onveilig, heel onveilig

4. Vrije tijd

Hierbij worden specifieke vragen gesteld rondom het project in Gaanderen. Bij eventuele andere projecten kan er voor dezelfde vraag als in Schuytgraaf gekozen worden.

Hieronder staan een aantal voorzieningen. Kunt u voor elke voorziening aangeven in hoeverre u vindt dat deze voorziening in voldoende mate aanwezig is in en rondom Gaanderen.

- Winkels voor dagelijkse boodschappen
- Postkantoor/bank
- Medische zorg (huisarts/fysiotherapeut enz.)
- Een buurthuis, wijkgebouw, lokaal cultuur centrum of ontmoetingsruimte voor jongeren
- Sportvelden
- Voorzieningen voor ouderen
- Voorzieningen voor jongeren
- Horeca

Antwoordmogelijkheden: goed, voldoende, slecht

Er zijn nu verschillende voorzieningen voor kinderen, jongeren én volwassenen genoemd. Wat is gemiddeld genomen uw oordeel over het aanbod aan voorzieningen in en rond uw woonbuurt?

Antwoordmogelijkheid: goed, voldoende, slecht

5. Werken

In Gaanderen is sprake van een andere wijkopzet dan in Schuytgraaf. De vragen zullen meer gericht zijn op het landelijke karakter in Gaanderen en de invloed die dit heeft op de basisbehoefte werken. Daarnaast speelt er ontgroening en vergrijzing in Gaanderen dit heeft ook invloed op het werken in Gaanderen.

Werkt u in Gaanderen?

Antwoordmogelijkheden: ja, nee

6. Leren

Voor de basisbehoefte leren was er geen vraag opgenomen rondom leren. In Gaanderen zal er in de vragen worden ingezet op de aanwezigheid van leervoorzieningen

Hieronder staan een aantal voorzieningen. Kunt u voor elke voorziening aangeven in hoeverre u vindt dat deze voorziening in voldoende mate aanwezig is in en rondom Gaanderen.

- Peuterspeelzaal
- Basisschool
- Middelbare school

Antwoordmogelijkheid: goed, voldoende, slecht